

INDUSTRIENS UTREDNINGSGENSTITUT

Göran Albinsson
Ragnar Bentzel
Georg Danielsson
John Ekström
Odd Gulbrandsen

IUI:s konsumtionsprognos för år 1965

En granskning och revidering

ALMQVIST & WIKSELL . STOCKHOLM

Förord

Industriens Utredningsinstitut har sedan flera år ägnat en stor del av sina resurser åt forskningar på konsumtionsområdet. Som ett led i detta arbete utges föreliggande skrift, vilken syftar till en granskning och revidering av de i »Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65» publicerade prognoserna. Det är institutets avsikt att i fortsättningen arbeta vidare på detta fält.

Liksom fallet var med »Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65» är denna skrift resultatet av ett lagarbete. Detta lag har bestått av fil. kand. Göran Albinsson, professor Ragnar Bentzel, som lett arbetet, pol. mag. John Ekström, DHS, och docent Odd Gulbrandsen. När det gäller den slutliga utformningen av de olika kapitlen har Bentzel svarat för kapitlen 1, 2 och 8; Gulbrandsen för kapitel 3; Albinsson för kapitlen 4, 6, 7 och 9 och Ekström för kapitel 5. Georg Danielsson har sammanställt det statistiska materialet.

Stockholm 20 december 1959.

JAN WALLANDER

Innehåll

Förord	5
Kap. 1. Undersökningens syfte och uppläggning	9
Omprovning av prognoser	9
Prognos, modell och verklighet	12
De allmänna förutsättningarna	17
Kap. 2. Huvudgrupperna	20
Prognosutfallet	20
En reviderad prognos	26
Några erfarenheter	28
Kap. 3. Livsmedel	32
Kalorijakt eller husmorsbekvämlighet?	35
Njutningsmedien tillbakahållna av prisstegringar	38
Reviderad livsmedelsprognos för 1965	41
Kap. 4. Bostad	44
Lägenhetsefterfrågan	44
Bränsle och lyse	50
Kap. 5. Beklädnad	53
Utfall och prognos för delgrupper	56
Reviderade prognoser för beklädnad	60
Kap. 6. Hemutrustning	62
Undergruppernas utveckling 1955-58	63
Den framtida utvecklingen	64
Kap. 7. Hushållstjänster	68
Kap. 8. Resor	72
Prognoslinjen och den verkliga utvecklingen	72
Modellernas realism	74
Bilbeståndet och inkomstutvecklingen	78
Den framtida utvecklingen	81

Kap. 9. Rekreation	85
Böcker, tidningar och nöjen	86
Övriga rekreatiogrupper	89
Summary	91
Tabell- och diagrambilaga	95

KAPITEL 1

Undersökningens syfte och uppläggning

Omprövning av prognoser

I avsikt att lämna ett bidrag till möjligheterna att bedöma den framtida ekonomiska utvecklingen i vårt land utgav Industriens Utredningsinstitut sommaren 1957 en bok med titeln »Den privata konsumtionen i Sverige 1931–65». I denna sammanställdes ett omfattande statistiskt material rörande den privata konsumtionens utveckling under ett kvartssekel och på grundval av det materialet gjordes försök att för olika varor och tjänster analysera utvecklingsförloppet. Analyserna utmynnade sedan i prognoser över konsumtionsinriktningens förändringar från 1955 fram till 1965. Sådana prognoser gjordes för ett sextiototal grupper av varor och tjänster.

Att göra förutsägelser över den ekonomiska utvecklingen är alltid ett vanskligt företag. De ekonomiska sammanhangen är så komplicerade och så ofullständigt kända, att en prognos icke låter sig göras annat än på grundval av starkt förenklande och ofullständigt verifierade modeller över dessa sammanhang. Tillförlitligheten i prognosen blir då naturligtvis beroende av realismen i dessa modeller; i samma mån som dessa brister i realism kommer också rimligen prognosen att brista i tillförlitlighet. Härtill kommer, att skeendet inom ett visst avgränsat område av ekonomin alltid är beroende av händelseutvecklingen inom andra

områden, och då man vid uppgörandet av en prognos alltid tvingas till att på ett eller annat sätt begränsa sitt blickfält, måste man som regel utgå ifrån vissa mer eller mindre löst grundade förutsättningar angående händelseutvecklingen utanför det valda blickfältet. Därigenom uppkommer ett ytterligare osäkerhetsmoment; i samma mån som dessa förutsättningar inte blir uppfyllda kommer prognosen naturligtvis att brista i tillförlitlighet.

Det är således mycket som vill till, för att en prognos skall slå rätt. Att därav dra den slutsatsen, att prognosarbete skulle vara meningslöst och ointressant, är dock förhastat. Som så många gånger tidigare framhållits är det en nödvändighet vid all ekonomisk planering att göra bedömningar av den framtida händelseutvecklingen. Det gäller den enskilde konsumenten likaväl som den enskilde producenten, myndigheten eller andra ekonomiska subjekt. Det förhållandet, att framtidsbedömningar alltid blir förenade med en viss osäkerhet, gör dem således inte överflödiga. Det medför emellertid den konsekvensen, att utnyttjandet av en sådan bedömning för praktiska beslut måste ske med åtskillig urskillning. Man måste ha klart för sig, att möjligheterna att förutsäga den ekonomiska utvecklingen är starkt begränsade, och att framtiden kan komma att te sig väsentligt annorlunda än vad som förutsetts. Det är vidare viktigt att man skaffar sig en uppfattning om vilka länkar som är mest osäkra i den tankekedja, varpå prognosen byggts, så att man därigenom kan bedöma graden av osäkerhet i denna.

Valet av utgångspunkter för en prognos sker naturligtvis på grundval av den kunskap och den erfarenhet, som står till buds vid tidpunkten för prognosens uppgörande. När tiden sedan går kan — kanske ganska snart — framkomma nya kunskapsrön och nytt erfarenhetsmaterial, som är ägnade att belysa realismen i de

modeller och förutsättningar som gjorts. Det kan då naturligtvis visa sig, att dessa är behäftade med sådana brister, att man på en eller flera punkter får anledning att revidera den ursprungliga prognosen. Denna blir då inaktuell i den meningen att den inte tar hänsyn till all information, som går att få vid den senare tidpunkten. Särskilt när det gäller framtidsbedömningar på längre sikt kan denna situation betraktas som normalfallet. Man kommer inte ifrån, att en långsiktig prognos ganska snart blir »för gammal». Om den under någon längre tid skall kunna tjäna sitt syfte är det därför nödvändigt att den fortlöpande hålls aktuell genom successiva omprövningar.

Avsikten med föreliggande skrift är nu att göra en omprövning av de prognoser, som framställdes i »Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65». Sedan den boken, i det följande kallad *konsumtionsboken*, gick i tryck, har nytt erfarenhetsmaterial framkommit, som åtminstone på flertalet punkter gör det möjligt att bedöma realismen i de modeller och förutsättningar vi arbetat med. Det kan nu visserligen sägas, att konsumtionsbokens framtidsbedömning gäller situationen 1965 men däremot ej vad som skulle ske under åren fram till dess och att därför händelseutvecklingen från 1955 till dags dato inte definitivt kan motsäga prognoserna. Det är ju ännu flera år fram till år 1965 och på den tiden kan mycket hända. Samtidigt är det emellertid klart, att de nya fakta, som framkommit under de sista åren kan ha gjort de uppställda modellerna och förutsättningarna mindre plausibla, än de var vid prognosernas uppgörande. Och i den mån så är fallet har man anledning att företa förändringar däri.

Konsumtionsboken är det första svenska försöket till en samlad framtidsbedömning på den privata konsumtionens alla olika områden. Den får därför i viss mån betraktas som ett experiment

med möjligheterna att förutsäga den framtida utvecklingen på grundval av den använda metodiken. Föreliggande skrift bör därför kanske i främsta rummet ses, icke som ett försök att framställa nya prognoser, utan som ett försök att utröna om experimentet lyckats eller misslyckats. I vilken mån det ena eller det andra är fallet kommer att framgå av de följande kapitlen.

Prognos, modell och verklighet

I enlighet med traditionellt förfarande uppbyggdes de i konsumtionsboken utförda prognoserna dels på vissa *förutsättningar* angående några enstaka bestämmande faktorerers utveckling fram till prognostidpunkten, dels på vissa uppställda *modeller* över de samband, varigenom konsumtionen av de olika varorna och tjänsterna bestämmes. De förutsättningar som uppställdes varierade något till sin omfattning; vissa prognoser kunde göras med relativt få sådana, medan andra fordrade något fler. Gemensamt för samtliga prognoser var dock vissa förutsättningar angående realinkomstens, realprisernas samt folkmängdens utveckling.¹

De modeller, som prognoserna byggde på, formulerades som regel såsom matematiska samband mellan å ena sidan konsumtionen ifråga och å andra sidan de nu nämnda bestämmande faktorerna.² Vissa undantag från denna regel gjordes dock. I några fall utnyttjades även andra storheter som bestämningsfaktorer

¹ Med realpriset menas här kvoten mellan prisindex för varan i fråga och prisindex för hela den privata konsumtionen. Såsom mått på realinkomstens förändringar från år till år användes genomgående motsvarande förändringar i den totala privata konsumtionens volym.

² I det stora flertalet fall antogs dessa samband vara logaritmiskt linjära.

och i andra fall byggdes prognoserna upp på analogislut från utvecklingen i andra länder. På grund av bristande information kom för några varor även mer schematiska metoder till användning; modellen formulerades endast såsom en »kvalificerad gissning» angående situationen 1965.

När det ovan sades, att nytt erfarenhetsmaterial tillkommit med vars hjälp det är möjligt att belysa rimligheten i de förutsättningar och modeller, varpå prognoserna baserats, avsågs därmed, förutom nya data över befolknings-, inkomst- och prisutvecklingen, även nya tidsseriedata över konsumtionen av de varor och tjänster, som behandlades i boken. När denna gick i tryck förelåg tidsserier över priser och konsumerade kvantiteter för åren fram till och med 1955. Siffrorna för det sista året var dock till stor del preliminära. Vad som nu tillkommit är mer definitiva siffror för år 1955 samt helt nya data för åren 1956, 1957 och 1958. Även nu gäller dock, att siffrorna för det sista året, dvs. 1958, till stor del är preliminära.

Om man vill undersöka hur de i konsumtionsboken gjorda prognoserna har »slagit in» under åren 1956–58, måste man givetvis jämföra den faktiska utvecklingen under dessa år med den utveckling, som förutsågs i boken. Hur en sådan jämförelse skall göras är emellertid inte alldeles självklart, helt enkelt av den anledningen att — som ovan nämnts — konsumtionsbokens prognoser endast gällde året 1965 men ej förloppet fram till det året. Det förhållandet, att inga prognosvärden för de mellanliggande åren angivits i boken, berodde inte på sparsamhet med utrymme eller arbete utan i stället därpå, att det prognosförfarande som använts ej ansågs lämpat för framtidsbedömningar på *kort sikt*. Om konsumtionsboken hade avsett prognoser med ett kortsiktigt perspektiv, hade med all sannolikhet på åtskilliga punkter ett helt an-

nat förfarande använts. I så fall hade metodiken koncentrerats på de konjunkturella fenomenen i stället för på de långsiktiga utvecklingstendenserna.

Det som nu sagts hindrar ju inte att det kan ligga ett visst intresse i att med utgångspunkt från år 1955 för de olika varugrupperna konstruera den *trend*, som de gjorda prognoserna ger för tiden 1955–65, och sedan jämföra 1956, 1957 och 1958 års trendvärden med motsvarande verkliga värden.¹ Sådana jämförelser kan säga oss, i vilken mån våra prognoser »pekar i rätt riktning». Naturligtvis måste man därvid ha klart för sig, att den verkliga utvecklingen på åtskilliga punkter kan vara rent konjunkturellt betingad och att en avvikelse mellan trenden och motsvarande verkliga värden därför inte är ett *bevis* på bristande realism i prognosen. Det blir emellertid en sak, som får avgöras från fall till fall, om de eventuella avvikelserna är av den arten eller ej.

Den del av nu nämnda *trend*, som avser åren 1955–58, skall vi i det följande kalla prognoslinjen och värdena på denna linje skall vi stundom för korthets skull kalla prognoser. Av skäl, som ovan angivits, är emellertid detta uttryck något oegentligt, men vi har här använt det för att undvika en alltför tungrodd terminologi.

Eftersom byggstenarna i en prognos består av dels förutsättningar, dels en modell, kan en god överensstämmelse mellan prognos och verklighet uppstå *både* i det gynnsamma fallet, då såväl förutsättningar som modell varit realistiska, *och* i det ogynnsamma fallet, då såväl förutsättningar som modell varit orealistiska men prognosställaren haft tur på så sätt att »felen» tagit ut varandra. På liknande sätt kan en dålig överensstämmelse

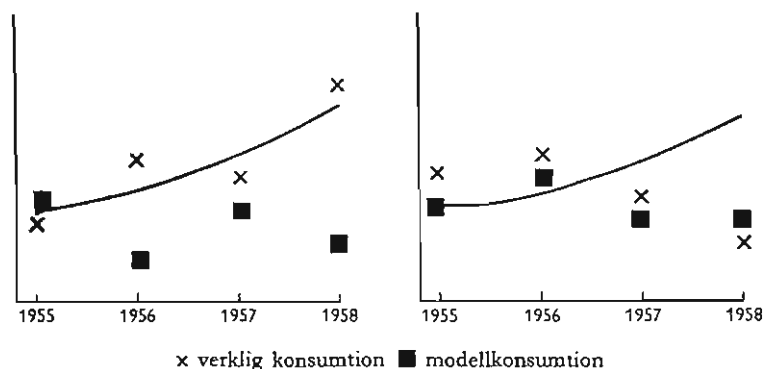
¹ Denna *trend* har konstruerats såsom en logaritmiskt linjär funktion mellan 1955 och 1965 års värden.

mellan prognos och verklighet uppkomma genom bristande realism antingen i såväl förutsättningar som modell eller i endast endera. En jämförelse mellan prognos och verklighet ger oss därför ganska liten information om, huruvida *modellen* varit realistisk eller inte. Om vi skall kunna bilda oss någon uppfattning därom, måste vi göra en annan typ av jämförelser än mellan prognos och verklighet.

För att pröva modellen kan vi gå så tillväga, att vi såsom jämförelseobjekt till den verkliga utvecklingen konstruerar det förlopp, som det i konsumtionsboken använda förfarandet skulle givit vid handen, *om* där förutsatts just den utveckling av de bestämmande faktorerna, som sedan verkligen kom till stånd. Det förloppet skall vi i det följande kalla modellvärdena eller kortare modellen. Om överensstämmelsen mellan denna modell och verklighet är dålig, utgör det ett bevis på att modellen varit orealistisk. Om överensstämmelsen är god, ger det stöd för modellens realism. Dock måste man även vid denna jämförelse ha i minnet, att en bristande överensstämmelse mellan modell och verklighet *kan* ha sin rot i ett rent konjunktorellt fenomen och att även ganska stora avvikelser mellan modell och verklighet därför inte *behöver* vara diskvalificerande för modellen.

Som illustration till nu angivna jämförelseförfaranden återges här nedan två exemplifierade figurer.

I den vänstra figuren kan vi konstatera en ganska god överensstämmelse mellan prognoslinjen och den faktiska utvecklingen men däremot stora avvikelser mellan modell och verklighet. Den situationen tyder på att den använda modellen varit orealistisk men att man haft »tur» med prognosen. I ett sådant fall föreligger skäl att på ett eller annat sätt konstruera en ny modell. I den högra figuren, däremot, är situationen den omvända. Där är

överensstämmelsen god mellan modell och verklighet men dålig mellan prognos och verklighet. Det tyder på, att förutsättningarna icke blivit uppfyllda men att modellen varit realistisk.

Det är ett förhållande i de ovan angivna figurerna, som kanske är ägnat att förvåna och därför fordrar en förklaring. Som syns går prognoslinjen inte genom 1955 års verkliga värde utan genom ett modellvärde för det året. Detta är det värde, som den i konsumtionsboken använda modellen angav för år 1955. Att vi utgått därifrån vid konstruktionen av prognoslinjen beror helt enkelt på, att vi tänker oss modellvärdet för år 1955 såsom en punkt på en trend, och eftersom prognoslinjen också betraktas som en trend, har det syntts mest naturligt att vid konstruktionen av denna senare anknyta till 1955 års modellvärde. Samma förfarande har emellertid inte kommit till användning överallt. I de fall, där prognosen uttryckligen utgått från 1955 års verkliga värde såsom »den fixa punkten» har vi av naturliga skäl konstruerat prognoslinjen med utgångspunkt därifrån.

I det följande skall vi nu varugrupp för varugrupp göra jämförelser av ovan nämnt slag för att se, i vilken mån konsumtionsbokens prognoser »pekar rätt» och i vilken mån vi har anledning

att göra förändringar eller modifieringar i de vid prognosernas uppgörande använda modellerna. Där så befinns vara motiverat skall vi sedan göra erforderliga revideringar i prognoserna för år 1965. Därvid skall vi emellertid ställa vår ambitionsgrad relativt lågt: revideringen av prognoserna kommer att göras ganska schematiskt och någon fullständig omarbetning av konsumtionsbokens omfattande prognoskalkyler kommer inte att företas. Anledningen härtill är den, att vi anser det vara skäl i att vänta med en mer fullständig omarbetning av prognoserna ännu ett par tre år, då vi kan vänta oss att få ett mer tillfredsställande statistiskt material att arbeta med och då vi får större möjligheter att bedöma de gjorda prognosernas överensstämmelse med verkligheten. Till dess hinner vi kanske också att mer fullständigt »tänka om» på de punkter, där vi redan nu kan konstatera, att vi inte lyckats särskilt bra.

De allmänna förutsättningarna

Som nämnts i föregående avsnitt vilade samtliga prognoser i konsumtionsboken på vissa gemensamma förutsättningar, av vilka de viktigaste gällde utvecklingen av inkomstnivå, folkmängd samt realpriser. Låt oss se vad vi kan säga om rimligheten i dessa förutsättningar.

Från 1955 till 1958 steg realinkomsten, räknad per capita, med genomsnittligt knappt 2 procent om året. I konsumtionsboken räknades med en genomsnittlig ökningstakt på alternativt 2 eller 3 procent. Det innebär tydligen, att den verkliga utvecklingen svarat ganska väl mot det lägre av de båda alternativen. Det gäller dock endast om man ser till hela treårsperioden 1955-58. Den verkliga inkomstökningen har nämligen skett mycket ojämnt.

Från 1955 till 1956 var den 3 procent men både ifrån 1956 till 1957 och från 1957 till 1958 stannade den vid 1 procent per år.

Att vi under de betraktade tre åren haft en realinkomstökning på endast 2 procent om året i genomsnitt är naturligtvis inget *bevis* för att det i konsumtionsboken förekommande 3-procentsalternativet skulle vara helt orealistiskt. Det kan naturligtvis hända, att ökningstakten nu efter den sista konjunkturavmattningen blir så hög, att ett genomsnitt på 3 procent verkligen uppnås för ifrågavarande tioårsperiod. Det förefaller dock vara väl optimistiskt att räkna med en sådan utveckling. Vad som hittills hänt tyder på att det lägre alternativet har större sannolikhet för sig än det högre. Vi skall därför, för att inte komplicera framställningen i onödan, i det följande begränsa oss till att diskutera 2-procentsalternativet och lämna 3-procentsalternativet helt ur räkningen.

Beträffande förutsättningen angående befolkningsutvecklingen mellan 1955 och 1965 talar allt för att den skulle vara åtskilligt orealistisk. Konsumtionsboken utgick från en befolkningsökning på 3 procent under hela tioårsperioden, men såvitt man nu kan se kommer folkmängden att växa betydligt snabbare. Bara under de tre åren 1955-58 har vårt lands befolkning vuxit med lika mycket som vi i prognosen räknade med för hela tioårsperioden, och det finns anledning vänta sig en ytterligare ökning. När vi i det följande diskuterar framtiden kommer vi att basera våra uttalanden på en inom institutet utförd ny befolkningsprognos. Enligt den kommer befolkningen i vårt land år 1965 att vara 7 procent större än år 1955 och därmed 4 procent större än vad vi ursprungligen räknat med.

Huruvida de gjorda förutsättningarna om prisutvecklingen kan anses ha desavouerats av den hittillsvarande utvecklingen eller

ej, är inte lätt att säga. Visserligen har prisutvecklingen på åtskilliga punkter varit sådan, att den inte följt de spår som ett strikt uppfyllande av förutsättningarna även under mellantiden skulle inneburit. Men frågan är om avvikelserna därifrån är av temporär natur eller om de utgör tecken på bestående förändringar. Vad som gör denna fråga svårbedömbär är kanske framför allt det förhållandet att prisutvecklingen under 1957 och 1958 med all sannolikhet påverkats av den konjunkturedgång, som gjort sig gällande under dessa år. Det förefaller ganska sannolikt att de förändringar som skett i realpriserna huvudsakligen är konjunktorellt betingade och att 1955 års snarare än 1958 års realpriser skulle kunna anses som de »normala». Vi har därför inte ansett det påkallat att i diskussionen om framtiden ändra de gjorda förutsättningarna om realpriserna annat än i vissa undantagsfall. Det innebär tydligen, att vi bibehåller den förutsättningen att, med vissa angivna undantag, realpriserna i framtiden blir desamma som de var 1955. De undantag det ursprungligen gällde var spritdrycker, vissa beklädnadsvaror, elektriska artiklar, bilar samt personliga tjänster. Denna lista har nu utökats något.

KAPITEL 2

Huvudgrupperna

Prognosutfallet

I konsumtionsboken indelades den totala privata konsumtionen i åtta s. k. huvudgrupper, vilka sedan var och en uppdelades i undergrupper. Huvudgrupperna var följande: livsmedel, bostad, beklädnad, hemutrustningsvaror, hushållstjänster, resor, rekreation samt sjukvård och hygien. I föreliggande skrift kommer samma indelningsgrunder att användas. Vi skall nu börja med att i detta kapitel betrakta huvudgrupperna och se, hur konsumtionsbokens långsiktsperspektiv stämmer med den verkliga utvecklingen under åren 1956–58. Vi skall därvid använda det i föregående kapitel beskrivna förfarandet och diagrammatiskt jämföra de konstaterade konsumtionsvärdena för dessa år med motsvarande prognos- och modellvärden.¹ Diagrammen har samlats till en särskild bilaga i slutet av denna skrift. Den bilagan inleds med diagrammen över huvudgrupperna, vilka översiktligt behandlas i detta kapitel.

Det framgår av diagram 1, att såväl prognoslinjen som modellvärdena för *livsmedelsgruppen* ligger något högre än motsvarande verkliga värden. Även om avvikelserna inte är särskilt stora — ingen uppgår till mer än 5 procent — gör de dock ett visst intryck av att vara av systematisk karaktär; den i både prognos och modell förutsedda ökningen i livsmedelskonsumtio-

¹ Samtliga värden är uttryckta i 1955 års priser.

nen har nästan helt uteblivit. Det visar sig vid en genomgång av utvecklingen för undergrupperna, att detta till stor del är en följd av att konsumtionen av de kaloririka livsmedlen — mjöl och gryn, mjölk, grädde och ost samt matfett — minskat mer eller ökat mindre än väntat. Härtill kommer, att utvecklingen mot högre förädlingsgrad gått långsammare än tidigare. Delvis, men icke helt, har överskattningen på dessa punkter motsvarats av en underskattning av utgifterna för bröd och bakverk samt potatis och rotfrukter. För övriga grupper har beräkningarna stämt ganska väl med verkligheten, i all synnerhet gäller detta kött, fläsk och ägg, grönsaker, frukt och bär samt malt- och läskedrycker.

Något diagram för gruppen *bostad* har icke uppritats. Motivet härför är att bostadsbristen gör en jämförelse mellan prognos och verklighet intresselös. Därtill kommer, att det statistiska materialets bristfällighet gör det omöjligt att bestämma modellvärdena annat än med mycket vida osäkerhetsmarginaler. Det må här emellertid nämnas, att enligt de överslagsberäkningar, som kunnat göras, den i konsumtionsboken använda modellen ger vid handen, att gapet mellan efterfrågan och utbud på lägenheter under de sista tre åren skulle minskat väsentligt. Detta resultat står i överensstämmelse med den allmänna uppfattningen att bostadsbristen verkligen minskat, ehuru numeriska preciseringar av minskningens storlek är svåra att göra.

Liksom för livsmedelsgruppen ligger för gruppen *beklädnad* såväl prognoslinjen som modellvärdena något högre än motsvarande verkliga värden. Avvikelserna från verkligheten syns här emellertid mera gälla nivån än utvecklingsriktningen, vilket kan sägas utgöra ett visst stöd för den i konsumtionsboken framförda hypotesen, att beklädnadskonsumtionens stagnation under

1950-talets början var en temporär företeelse och inte ett tecken på en stagnation på lång sikt. Beträffande utfallet av konfrontationen mellan modell och verklighet för de olika undergrupperna kan nämnas, att modellvärdena för skor och skoreparationer samt trikå stämmer ganska väl, men att för konfektionsvarornas del modellen visar sig ha överskattat konsumtionsökningen.

Av diagrammet över utvecklingen för gruppen *hemutrustningsvaror* framgår, att de verkliga värdena för åren 1957 och 1958 ligger avsevärt mycket högre än motsvarande prognos- och modellvärden. Till allra största delen är detta en följd av att televisionen expanderat långt snabbare än vad som räknats med. För flertalet övriga till denna huvudgrupp hörande undergrupper ligger såväl prognos som modell något för högt. Så är t. ex. fallet beträffande järnvaror, dammsugare samt ur och guldsmedsvaror. Möbler är den enda till hemutrustning hörande större undergrupp, för vilken modellen kan sägas ha arbetat fullt tillfredsställande.

För gruppen *hushållstjänster* stämmer prognosen och modellen väl med verkligheten. Detta syns dock mest vara ett tillfälligheternas spel. Den goda överensstämmelsen har framkommit som ett resultat av en överskattning av utgifterna för arbetshjälp i hemmet samt post och telegraf och en underskattning av utgifterna för televisionslicenser.

I diagram 5, som avser gruppen *resor*, förekommer dubbla modellvärden. Anledningen därtill är, att prognosen för bilutgifterna baserades på två alternativa modeller. Enligt den ena av dessa skulle bilbeståndets utveckling bestämmas av inkomst- och prisutvecklingen och enligt den andra skulle biltätheten i vårt land utvecklas på samma sätt som i USA under 1920-talet. Det framgår av diagrammet, att de värden, som beräknats med

utgångspunkt från inkomst-prismodellen, stämmer dåligt med verkligheten, men att de modellvärden, som beräknats på grundval av USA-modellen, följer motsvarande verkliga värden relativt väl. För grupperna resor med kollektiva färdmedel samt reseffekter har prognoser och modeller stämt ganska bra med verkligheten men beträffande cyklar samt motorcyklar och mopeder har prognosen underskattat tillbakagången i inköpen.

För *rekreationsutgifterna* visar diagrammet, att såväl prognos som modell följer verkligheten ganska hyggligt. För undergrupperna gäller, att prognoserna något överskattat konsumtionen av böcker och tidningar samt tippning och lotteri, medan fotografering och blommor något underskattats. Modellvärdena för nöjen stämmer väl med verkligheten.

Vad slutligen *sjukvård och hygien* beträffar framgår av diagrammet, att några modellvärden icke beräknats. Anledningen därtill är, att prognosen för denna grupp utförts på ett helt annat sätt än prognoserna för övriga grupper; den baserades i huvudsak på kalkyler angående utbudet av sjukvårdstjänster. Detta förhållande gör, att sjukvårdsgruppen saknar större intresse från de aspekter, som anläggs i föreliggande arbete. I den följande behandlingen av de olika undergruppernas utveckling, har vi därför uteslutit gruppen sjukvård och hygien.

I konsumtionsboken framhölls, att förändringarna i konsumtionens inriktning under den där behandlade perioden i huvudsak kunde karakteriseras såsom resultatet av ett samspel mellan fyra på lång sikt verkande tendenser, nämligen 1) en förskjutning i inriktningen från nödvändighetsvaror till mer umbärliga varor 2) en övergång till sådana varor, som är ägnade att underlätta arbetet med hemmets skötsel 3) en volymmässig minskning i utgifterna för icke subventionerade

personliga tjänster samt 4) »nya» varors framträngande på »gamla» varors bekostnad. De gjorda prognoserna baserades på den föreställningen, att dessa fyra tendenser även i framtiden skulle dominera utvecklingsförloppet.

Sedd i ljuset av vad som inträffat under de senaste åren förefaller nu nämnda föreställning vara realistisk. Det kan nämligen konstateras, att de angivna fyra tendenserna gjort sig gällande med stor kraft även efter år 1955. Förskjutningen från nödvändighetsvaror till mer umbärliga varor har — som väntat var — i främsta rummet visat sig i att köpen av livsmedel ökat långt mindre än utgifterna för kläder, resor och rekreation. Konsumenternas strävan att underlätta arbetet med hemmets skötsel har tagit sig uttryck i en fortsatt övergång från mindre till mer förädlade livsmedel, från tyger och garner till konfektionsvaror och trikåvaror, från kol och koks till eldningsolja etc. Minskningen beträffande personliga tjänster har visat sig i en fortsatt nedgång i utgifterna för hembiträden, skoreparationer samt restaurangbesök. Och vad slutligen de nya varorna beträffar är det under de här betraktade åren i främsta rummet köpen av televisionsmottagare, som varit av betydelse. Då det inte finns någon anledning vänta sig, att vad som hittills skett skulle ha lett till en uttömning av styrkan i de nämnda tendenserna, har man alla skäl tro, att dessa även i fortsättningen kommer att bli dominerande för konsumtionsinriktningens utveckling.

Av det som tidigare sagts i detta kapitel beträffande överensstämmelsen mellan modeller och verklighet framgick, att denna överensstämmelse var ganska god för flertalet *huvud*grupper, trots att inom var och en av dessa en del ganska betydande avvikelser kunde konstateras för de olika *under*-

grupperna. Att så blivit fallet är i och för sig fullt naturligt och det förutsågs redan i konsumtionsboken, där det gjordes gällande, att osäkerheten i en prognos blir desto större ju mer man spjälkar upp materialet i delgrupper. Anledningen är, att de till en och samma huvudgrupp hörande undergrupperna ofta utgör varandras substitut, vilket medför den konsekvensen, att en överskattning av utgiften för en vara ofta motsvaras av en underskattning av utgifterna för andra varor tillhörande samma huvudgrupp. Vårt statistiska material lämnar en mångfald exempel härpå; sålunda har i våra modeller mjölköpen överskattats men detta kompenseras delvis av en underskattning av brödköpen, vår överskattning av konfektionsvaruköpen har delvis kompensrats av en underskattning av tygköpen, osv.

En huvudgrupp för vilken jämförelsen mellan modell och verklighet utfallit särskilt ogynnsamt är hemustrustningsvaror. Detta är i och för sig ingenting märkvärdigt eller oväntat. Gruppen innehåller ju den »nya» och därmed också svårprognosticerade varan televisionsapparater. Därtill kommer emellertid ett annat förhållande, som är av väsentlig betydelse i detta sammanhang, nämligen att hemustrustningsvaror är den enda huvudgrupp, som innehåller enbart *varaktiga* varor. Och det är välkänt, att köpen av sådana varor är betydligt svårare att inordna i den typ av analys, som konsumtionsboken arbetat med, än köpen av icke-varaktiga varor. Vid en analys av efterfrågan på varaktiga varor måste man utgå ifrån en teori, som är betydligt mer komplicerad än den som kan användas då det är fråga om icke-varaktiga varor. Det relativt ogynnsamma utfallet av jämförelsen mellan modell och verklighet, som konstaterats för hemustrustningsvarorna — och även för

köpen av andra varaktiga varor exempelvis bilar, motorcyklar och cyklar — måste ses i ljuset härav.

Under åren 1956–58 kan en stark volymmässig ökning konstateras i utgifterna för bostad samt sjukvård och hygien. För båda dessa grupper har konsumtionsökningen varit starkare än vad som svarar mot den trendutveckling prognoserna ger vid handen. Att denna stora ökning kommit till stånd beror inte främst på ökad efterfrågan utan på att en tidigare otillfredsställd efterfrågan tack vare en stor utbudsökning delvis kunnat tillfredsställas. Detta förhållande är av betydelse för bedömningen av överensstämmelsen mellan modell och verklighet för *övriga* grupper, ty i och med att bostads- och sjukvårdskonsumtionen vuxit snabbare än »väntat» måste motsvarande inskränkning ha skett i konsumtionen av övriga varor. Det är därför möjligt — och t. o. m. troligt — att den stora ökningen i bostads- och sjukvårdskonsumtionen under åren 1956–58 är en av anledningarna till att utgifterna för livsmedel, kläder och rekreation stigit något mindre än vad som beräknats.

En reviderad prognos

Utfallet av de i konsumtionsboken gjorda framtidsbedömningarna kommer att undersökas mera i detalj i de följande kapitlen. Där kommer att diskuteras i vilken mån de konstaterade avvikelserna mellan modeller och verklighet motiverar förändringar i modellerna. Som påpekats i föregående kapitel har emellertid arbetet med att göra modellförändringar begränsats till sådana konsumtionsgrupper för vilka modellerna visat sig arbeta påtagligt dåligt.

Analysen i de följande kapitlen utmynnar i revideringar av konsumtionsbokens prognoser för år 1965. Det är därvid icke endast de gjorda modellförändringarna som motiverat dessa revideringar utan även de i föregående kapitel nämnda förändringarna i de grundläggande förutsättningarna. Sålunda har den nya befolkningsprognosen föranlett en justering på praktiskt taget alla punkter.

De resultat, som omarbetningen av prognoserna lett till beträffande huvudgruppernas utveckling, redovisas i tabell 1.

Enligt denna tabell kommer den totala konsumtionen att öka något mer än man räknade med i konsumtionsboken. Att så är

Tabell 1. Reviderad prognos för huvudgrupperna år 1965

Huvudgrupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, milj. kronor	Volymökning i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Livsmedel	13 345	19	17	40,3	40,2
Bostad	5 109	29	18	15,4	13,7
Beklädnad	4 099	35	23	12,4	12,6
Hemutrustning	2 339	63	31	7,1	7,5
Hushållstjänster	853	(47)	(42)	2,6	3,1
Resor	3 652	50	36	11,0	11,1
Rekreation	1 895	35	27	5,7	6,2
Sjukvård och hygien	1 848	(35)	(18)	5,6	5,5
Totalt	33 140	31	22	100,0	99,9

Anm. Som närmare motiverats i kapitlen rörande hemutrustning respektive hushållstjänster har vi inte ansett oss vara i stånd att revidera televisionsprognosen. I ovanstående sammanfattningstabell har dock för fullständighets skull gjorts ett skönsmåssigt antagande av såväl antalet sålda apparater (250 000) som antalet licensinnehavare (1,8 miljoner) år 1965. Vidare har prognosen för gruppen sjukvård och hygien reviderats med konsumtionsbokens metoder under hänsynstagande till den nya befolkningsprognosen.

fallet beror helt och hållet på den nya förutsättningen angående befolkningstillväxten. Beträffande konsumtionens *inriktning* är avvikelserna mellan denna och konsumtionsbokens prognos relativt små. De olikheter, som förekommer, gäller huvudsakligen livsmedel, beklädnad, hushållstjänster och resor. För livsmedel och beklädnad förutses här en något lägre och för resor samt hushållstjänster en något högre utgiftsandel än vad som förutsetts i konsumtionsboken. För vidare kommentarer av de enskilda posterna hänvisas till diskussionen i de följande kapitlen.

Några erfarenheter

I föreliggande undersökning har konsumtionsbokens långsiktiga framtidsbedömningar konfronterats mot den verkliga utvecklingen under åren 1955–58. Helt naturligt har det ofta varit svårt att för en så kort period skilja mellan tillfälliga respektive långsiktiga inflytelser. Stundom har det emellertid stått klart att konsumtionsbokens prognoser av ett eller annat skäl måst revideras. Detta betyder att vår genomgång av vad som hänt åren 1955–58 gett oss nya kunskaper om den långsiktiga konsumtionsutvecklingen. Vi skall därför i korthet nämna några av de viktigaste erfarenheter som erhållits under arbetet med denna skrift. Låt oss börja med problemet att göra realistiska prognosförutsättningar.

När det gäller de förutsättningar, som en prognos bygger på kan inte en viss godtycklighet undvikas. Detta markerades i konsumtionsboken bland annat genom att två prognoser presenterades för år 1965 baserade på alternativa antaganden om den framtida inkomstutvecklingen. Det ligger i sakens natur att

inkomstutvecklingen endast kan bli föremål för en skönsmässig framskrivning. Däremot kan t. ex. den framtida befolknings- och realprisutvecklingen bedömas på ett mer nyanserat sätt. Vår granskning har givit vid handen att det förefaller vara fruktbart att ägna mer arbete än hittills åt utformningen av de förutsättningar prognoserna vilar på.

Angående våra prognosmodeller visar föreliggande undersökning att de i ett typfall — nämligen varaktiga varor — inte arbetat tillfredsställande. Detta har inte varit någon överraskning för oss. I konsumtionsboken betonades starkt att det av en rad skäl är betydligt svårare att göra prognoser för varaktiga än för icke-varaktiga varor. Vi har emellertid nu fått en ytterligare bekräftelse på, att en viktig framtida arbetsuppgift består i att ägna ett fördjupat såväl teoretiskt som empiriskt studium åt efterfrågan på varaktiga varor. Och alldeles särskilt gäller detta efterfrågan på *nya* varaktiga varor, vilket bland annat den misslyckade TV-prognosen visar.

Ur prognossynpunkt uppkommer ett besvärligt problem om det just vid prognostillfället föreligger en påtaglig avvikelse mellan den skattning som tidsseriemodellen utvisar och den faktiska konsumtionen. Det gäller då för den som skall göra en prognos att ta ställning till huruvida det är fråga om en tillfällig avvikelse från den långsiktiga utvecklingen eller om det rör sig om ett strukturbrott. I de flesta fall har vi i konsumtionsboken accepterat den förra tesen. Föreliggande undersökning visar också att detta förfarande ofta syns ha varit berättigat. Men i flera fall får man intrycket, att prognosen utgår från en felaktig utgångsnivå. En blick på diagrambilagan visar att det inte är ovanligt att modell och verklig utveckling ganska väl följs åt ehuru på olika nivåer. — Den naturliga slutsatsen härav blir

att problemet i vad mån utgångsårets verkliga konsumtion är att ur långsiktigt perspektiv betrakta som »normal» eller inte måste ägnas stor uppmärksamhet.

På grund av brister i det statistiska underlaget kunde i konsumtionsboken en rad grupper endast bli föremål för en helt ytlig analys. När vi för dessa grupper sökt granska utfallet har vi varit tvungna att reservera oss för att den verkliga utvecklingen kanske varit en helt annan än siffermaterialet utvisar. Vidare saknar vi helt information på vissa områden, vilka kan antas komma att spela en allt större roll i framtiden, såsom bland annat konsumenternas utgifter för en rad hushållsmaskiner, privata flygresor och sommarstugor. En viktig arbetsuppgift i det fortsatta studiet av den privata konsumtionen måste därför bli, att utvidga och förbättra det statistiska grundmaterialet. En prognosmodell kan ju aldrig bli vederhäftigare än det kunskapsunderlag den bygger på.

Ovan har berörts några punkter på vilka föreliggande undersökning direkt utpekar att det föreligger behov av vidgade kunskaper. Därutöver finns naturligtvis en mängd andra problem, som kräver ytterligare teoretisk och empirisk behandling, men som inte behandlats här. Vi har inte önskat — och skulle knappast på detta stadium kunna — formulera ett sammanfattande omdöme om konsumtionsbokens framtidsbedömningar. Det förtjänar emellertid för balansens skull att framhållas, att vi tror oss vara inne på en riktig väg. Konsumtionsbokens analyser utmynnade i ett försök att göra numeriskt preciserade framtidsbedömningar. Det påpekades redan då att alltför stora förhoppningar inte fick knytas till exaktheten. Men det betonades också, att numeriskt preciserade prognoser — trots osäkerhetsmarginalerna — ger mer information och är av större intresse än t. ex.

en enkel utsaga om enbart en förändrings riktning. Vårt studium av vad som hänt under perioden 1955–58 ger oss inte anledning att ändra vår attityd. Snarare har vi stärkts i tron, att »allmänna bedömningar» i stor utsträckning kan ersättas av siffermässiga prognoser. Föreliggande jämförelser mellan prognos och utfall har medfört en höjning av vår ambitionsnivå; aptiten har vuxit medan vi ätit. Syftet med att peka på olika svagheter i konsumtionsbokens framtidsbedömningar har varit att ge anvisningar om på vilka punkter arbetet på att göra bättre prognoser kan sättas in.

KAPITEL 3

Livsmedel

Livsmedelskonsumtionens värde steg 1955-58 från 11,7 till 13,3 miljarder kronor. Samtidigt sjönk livsmedelsandelen från 42 till 40 procent av den totala konsumtionen. Emedan livsmedelspriserna i stort sett steg parallellt med den allmänna prisnivån innebär detta att volymökningen för livsmedel varit långsammare än för andra varor.

Analysen i konsumtionsboken av perioden 1931-55 gav vid handen att inkomstelasticiteten för livsmedel bestämd på en längre årsföljd av data blev större än om man för en kortare tidsperiod jämförde utgifter i hushåll med olika inkomster. Denna skillnad förklarades med nya varor och »inbakning» av nya tjänster i livsmedlen, vilket skapade en ökad efterfrågan. Det antogs att denna utveckling skulle fortsätta och även kunna kompensera den kvantitativa tillbakagång, som ett minskat kaloribehov i och för sig borde medföra.

Vid jämförelse mellan prognoslinjen och utvecklingen åren 1956-58 finner man att prognosen överskattat konsumtionsstegringen. Tar man dessutom hänsyn till vad den snabbare befolkningsökningen borde ha medfört, vilket framgår av modellvärdena, skulle konsumtionen 1955-58 stigit med 3 procent. Enligt nu föreliggande data är ökningen endast 1 procent (diagram 1). Frågan är då om det ändå inte är så att vi i prognosen

överskattat livsmedelsindustrins och livsmedelsdistributionens utbyggnad samt tillkomsten av nya varor. Det skulle i stället ha varit den fortsatta minskningen i kaloribehovet (cirka 1 procent per capita och år) som fällt utslaget. Granskar vi de data på vilka uppgifterna om den verkliga konsumtionsutvecklingen grundats finner vi att nyheter i fråga om förädlingsgrad förekommer endast i en begränsad omfattning.

Frågan är emellertid om vi därmed skall acceptera prognosen såsom en felskattning och justera ned den del som återstår till 1965. Det är nämligen så att ifrågavarande data innehåller vissa ofullständigheter just då det gäller att återspegla förädlingsgraden för livsmedlen. Exempel härpå är djupfrysta varor, glass, inhemska fruktkonserver, mixer, färdiglagad mat. Är de nya utvecklingsdragen i livsmedelskonsumtionen koncentrerade till de ofullständigt representerade sektorerna följer därav att inte hela felet behöver ligga hos prognosen. För att närmare belysa effekten av de nya dragen i förädlingen måste vi alltså i fortsättningen söka utbygga grunduppgifterna.

Härtill kommer också ett annat förhållande som kan ha bidragit till överskattningen. Det har nämligen under åren 1955-58 skett en radikal omvändning i utvecklingen av prisrelationen mellan råvaror och tjänster jämfört med tidigare. Före 1955 fortgick det en ständig fördyring av råvarorna jämfört med förädlings- och distributionstjänsterna. Under åren 1955-58 steg däremot jordbrukspriserna långsammare än livsmedelspriserna och därmed även långsammare än tjänsternas priser. Därigenom har livsmedlens sammansättning av råvaruvärde och tjänstevärde kommit att utvecklas på ett annat sätt än tidigare, vilket påverkar inkomstelasticitetens storlek.

Alternativet för konsumenten till att köpa ett livsmedel med

stort tjänsteinnehåll dvs. ett livsmedel som undergått omfattande förädling eller tillhandahålls på ett för konsumenten bekvämt sätt, är att köpa motsvarande råvara och bereda den själv i hemmet. Om priset på livsmedelsindustrins tjänster stiger ökas konsumenternas benägenhet att själva bereda livsmedlen. Detta innebär en prisreaktion. Men om samtidigt priset på råvarudelen i livsmedlet råkar sjunka motverkas prisökningen på tjänsteinnehållet, varför det för varan i dess helhet inte erhålls en prisförändring som skulle kunna förklara nyssnämnda konsumentreaktion. Med den metodik som använts i konsumtionsboken framstår en sådan reaktion på prisförskjutningen såsom en sänkt inkomstelasticitet. Om man i modellen genomgående hade haft rena grupper där i huvudsak endera slaget av innehåll ingick, skulle förskjutningen kunnat uppfångas av priselasticiteten i modellen. Så är nu inte fallet, men som ett exempel på hur det skulle kunnat verka, hänvisas till framställningen nedan om mjöl och bröd.

Då man betraktar prognosutfallet för de enskilda fjorton undergrupperna av livsmedel är det framför allt en typ av prognosfel som gör sig märkbar. Denna är att den som tillfällig ansedda skillnaden mellan den observerade och den uppskattade konsumtionen för år 1955 ofta blivit bestående. Detta förhållande kan åtminstone till en del tänkas sammanhånga med att de nya tendenser, som berörts ovan, börjat göra sig gällande redan före 1955. Så är exempelvis uppenbarligen fallet för varugrupperna mjöl och matfett. Dessa kaloririka livsmedel torde särskilt ha drabbats av matvaneomläggningarna i samband med den minskade kaloriförbrukningen.

Kalorijakt eller husmorsbekvämlighet?

Den sammanlagda konsumtionen av *mjöl och bröd*, som har ett värde av drygt en miljard kronor, har under åren 1955-58 volymmässigt ökat endast med en procent. Orsaken till att ökningen blivit så liten kan återföras på åtminstone två omständigheter. Den ena är att övergången från hembak till köpbröd genom realprisstegring på bröd och bakverk uppbromsats i ungefär den grad, som kunde förväntas med ledning av tidigare erhållen priselasticitet (diagram 9). Den andra är att mjölförbrukningen reducerats väsentligt fortare än som kunde förväntas enligt modellen. Därmed har det gap mellan skattad och observerad konsumtion, som för år 1955 ansågs vara tillfälligt, ytterligare befästs (diagram 8). Denna utveckling har skett trots att det i varugruppen mjöl och gryn ingår flingor, vars användning under senare år ökat. Minskningen av kaloribehovet har uppenbarligen haft en särskilt stark effekt på mjölkonsumtionen. Denna bör kunna bli bestående och därför ge anledning till nedjustering av prognosens basnivå och inkomstelasticitet.

För *potatis och rotfrukter* ligger den observerade konsumtionen över modellvärdena med ungefär samma procenttal för samtliga år 1955-58 (diagram 10). Modellen skulle således i stort sett ha hållit men nivån vara underskattad. Det är emellertid med hänsyn till den stora osäkerheten i uppskattningen av potatiskonsumtionen omöjligt att avgöra hur hög den verkliga nivån är.

En ganska stor årlig variation i tillgången kännetecknar *grönsaker, frukt och bär*, vilket ger utslag i priserna (diagram 11). Det syns som under åren 1955-58 den observerade konsumtionen i stort följt det reaktionsmönster som man kunde förvänta av den beräknade priselasticiteten, vilket framgår vid jämförelse med modellvärdena. Däremot förefaller det ha uppkommit en ef-

tersläpning i den långsiktiga konsumtionsutvecklingen i jämförelse med den förväntade. Skillnaden är dock inte så stor att den inte skulle kunna återhämtas senare under prognosperioden. De senaste årens grönsaks- och fruktimport har gått i riktning mot ett allt bredare sortiment, där de enskilda varorna blivit tillgängliga under en allt större del av året. Dessa förhållanden gör antagandet om en hög inkomstelasticitet rimligt.

En relativ prissänkning på *socker, choklad och kryddor* har medfört att konsumtionsökningen blivit större än som framgår av prognoslinjen, vilken ju förutsatte konstanta prisrelationer (diagram 12). Ökningen har varit 12 procent. I stort sett har efterfrågereaktionen varit den som kunde förväntas med ledning av beräknad priselasticitet om $-0,8$ vilket framgår av jämförelse med modellvärdena. Uppfattningen om relativt höga elasticiteter för denna varugrupp, som hävdades i konsumtionsboken, syns således ha bekräftats av utvecklingen åren 1955–58.

En betydande prisökning för varugruppen *mjölk, grädde och ost* som innebär 17 procent realprishöjning — inom livsmedelssektorn endast jämförbar med prishöjningarna på sprit och vin — har medfört en tillbakagång om 3 procent i konsumtionen (diagram 14). För denna varugrupp räknade vi i prognosen med en viss konsumtionsökning. Den minskning som nu föreligger överensstämmer emellertid i stort med den av priselasticiteten $-0,6$ förväntade, varför modellen kan anses ha hållit. Däremot har den jämfört med prognosbasen lägre nivå för konsumtionen 1955 blivit bestående, vilket bör föranleda nedjustering av prognosbasens nivå.

Motsvarande nedjustering bör även göras för *matfett*, vars skattning genomgående kommit att ligga för högt (diagram 15). I fråga om matfettet tillkommer därjämte att den långsiktiga

konsumtionsstegringen tycks vara svagare än vad den beräknade inkomstelasticiteten om drygt 0,3 kunde väntas medföra. Detta torde sammanhånga med att en övergång till dyrbarare livsmedel för denna vara icke på samma sätt som för andra livsmedel kan kompensera den minskade kaloriefterfrågan. En volymökning skulle närmast komma till stånd genom en ökad smörkonsumtion. Detta skedde tillfälligt i samband med den kraftiga smörprissänkningen våren 1958, men på längre sikt får man ifrågasätta möjligheterna till en fortsatt förskjutning i sådan riktning. En förutsättning för volymökningar i den takt prognosmodellen anger är tydligen att smöret kan behålla sin konkurrenskraft gentemot margarinet, exempelvis genom fortgående prissänkningar. Då en fortsatt inskränkning i kaloribehovet icke minst bör drabba efterfrågan på matfettet, det kaloririkaste av livsmedlen, måste nyssnämnda villkor ytterligare skärpas för att den historiskt bestämda inkomstelasticiteten skall kunna bibehållas. Det är tveksamt att basera modellen på en så speciell förutsättning; det syns därför lämpligare att sänka inkomstelasticiteten.

Av diagram 16 framgår att prognoslinjen för den största av livsmedelsgrupperna, *kött, fläsk och ägg* med ett värde av drygt 2 miljarder kronor, i stort sett överensstämmer med den observerade utvecklingen. Konsumtionen har ökat med 2 procent, vilket innebär en viss långsiktig eftersläpning i jämförelse med prognosmodellen. Detta kan möjligen sammanhånga med ofullständighet i uppskattningen av förädlingsgradens förskjutningar och betraktas tills vidare som tillfällig.

Medan vi i prognosen antog en ökning av *fiskkonsumtionen* (diagram 17) har den observerade konsumtionen 1955-58 tvärtom visat en sjunkande tendens. Till en del beror detta på att

den ökade förädlingsvolym som djupfrysningen inneburit icke blivit beaktad. Då fiskpriserna ökat något mer än den allmänna prisnivån skulle en ytterligare förklaring kunna härledas från prisreaktion. Emellertid erhöles egendomligt nog i analysen i konsumtionsboken en positiv priselasticitet. Denna kunde vi bortse från i prognosen, där oförändrade prisrelationer förutsattes, men i detta sammanhang måste vi ha någon uppfattning om dess storlek. Rimligen bör den vara negativ och uppskattningsvis av storleksordningen $-0,5$. Vid ett sådant antagande skulle skillnaden mellan en modellskattning och observerad konsumtion krympa till ett par procent. Förutsätter vi att prisavvikelsen är tillfällig, kan vi på grundval av nyssnämnda tolkning av efterfråge-reaktionen även betrakta avvikelsen från prognosen som tillfällig.

Njutningsmedlen tillbakahållna av prisstegringar

Med undantag för kaffe, te och kakao har njutningsmedlen blivit föremål för relativa prisstegringar, vilka bland annat förorsakats av höjda skatter. En reservation härför togs också in vid fixerandet av prognosantagandena. I fråga om sprit och vin beaktades de vid prognostillfället redan genomförda skattehöjningarna. Någon större överensstämmelse mellan prognoslinjen och utvecklingen 1955-58 kan alltså inte förväntas utan jämförelserna i det följande kommer att främst anknytas till modellskattningarna.

För *kaffe, te och kakao* kunde vi i den historiska analysen inte fastställa huruvida det var de mycket starka prisstegringarna mellan 1930-talet och 1950-talet som medfört den oförändrade konsumtionen eller om denna varugrupp överhuvud taget var

okänslig för pris- och inkomständringar. Med ledning av utländska data antogs det senare förhållandet gälla. Detta antagande kan nu synas ha jävats av utvecklingen 1955-58, där en betydande konsumtionsökning inträffat samtidigt med en i procent räknat ungefär lika stor relativ prissänkning (diagram 13). Större delen av denna konsumtionsökning skedde emellertid redan 1956 utan att realpriset nämnvärt förändrades. Även andra faktorer förefaller därför ha varit i verksamhet. En tänkbar förklaring till ökningen mellan 1955 och 1956 är följderna av den upphörda spritransoneringen. Denna medförde som bekant en inskränkning av restaurangbesöken, vilka ersattes med fester i hemmen. Det är möjligt att en dylik levnadsvaneförändring ökat kaffe- och tekonsumtionen på ett sätt som inte återspeglas av sedvanliga elasticitetsbegrepp.

Sett på längre sikt bör vi emellertid kunna använda en elasticitetsmodell. Vi kan då vänta oss, att elasticiteterna skall bli skilda från noll. Dels sker det en utveckling i fråga om förädlingsgraden, såsom övergång till snabbkaffe och tepåsar, och för framtiden syns en tillkomst av kalla drycker innehållande ingredienser ur varugruppen tänkbar, vilket bör ge en positiv inkomstelasticitet, dels torde förändrade vanor av nämnt slag komma att medföra ett hårdare konkurrensläge i förhållande till andra drycker. I avsaknad av närmare grunder för att fixera nya elasticitetsantaganden får i stället tills vidare göras endast en nivåhöjning. Vi har här valt 1958 års nivå.

Trots den ganska stora skillnaden mellan uppskattad och observerad konsumtion för *malt- och läskedrycker* i basåret 1955 har under de följande åren 1956-58 en ganska god överensstämmelse rått mellan modellskattning och observerad konsumtion. Tillbakagången i malt- och läskedryckskonsumtionen syns ha varit

endast något större än den som kunde förväntas av modellen (diagram 18). Möjligen kan detta sammanhånga med utvecklingstendenser av den art som nyss nämnts. Det skulle i så fall förändra en viss nedjustering av inkomstelasticiteten, som angetts till cirka 0,7. Förskjutningen är dock inte större än den kan vara tillfällig.

Det förutsattes redan vid prognosens uppläggning att spritransoneringens upphörande skulle medföra väsentliga förskjutningar av olika slag för varugruppen *sprit och vin*. De ändringar i förhållandena som förutsågs har i stort sett kunnat infångas genom valet av lämplig priselasticitet i modellen. Sålunda kan konsumtionsminskningen om 4 procent mellan 1955 och 1958 helt förklaras med de antagna inkomst- och priselasticiteterna. Dock iaktas att 1955 och 1958 års modellskattningar ligger väsentligt över den observerade konsumtionen medan värdena för 1956 respektive 1957 i det närmaste sammanfaller (diagram 19). Som förklaring till denna olikhet mellan 1955 och 1958 å ena sidan samt 1956 och 1957 å andra sidan är det närmast till hands att anta att prognosen allmänt ligger på en för hög nivå, medan på grund av tillfällig extraefterfrågan i samband med ransoneringens upphörande värdena råkade sammanfalla för 1956 och 1957.

Tobakskonsumtionen ökade 3 procent mellan 1955 och 1958 vilket var något mindre än förväntat enligt modellskattningen. Skillnaden är dock ej så stor att den anses föranleda någon justering av prognosen (diagram 20).

Den markanta nedgången i *förtäring utom hemmet* 1956 har redan berörts. Nedgången fortsätter även under de följande åren, men kan därvid till stor del förklaras av den relativa fördyringen hos restaurangtjänsterna (diagram 21). Denna uppgår mellan

1956 och 1958 till 5 procent, vilket vid en beräknad priselasticitet om $-1,9$ väntas framkalla närmare 10 procents inskränkning i konsumtionen. Emellertid borde större delen av denna pris-effekt ha eliminerats av inkomst- och befolkningseffekterna. När så likväl inte skett torde detta till en icke ringa del förklaras av den ofullständiga redovisningen av posten. De sektorer inom restaurangnäringen som utvecklats snabbast, såsom grillbarer och företagens lunchserveringar, är nämligen endast i begränsad utsträckning medtagna bland grunduppgifterna för tidsserien. I avvaktan på en fullständigare serie behålls ursprungsantagandet, att konsumtionen per capita skall vara oförändrad genom att effekten av ett stigande realpris helt motväger effekten av den väntade inkomststegringen.

Reviderad livsmedelsprognos för 1965

De utförda jämförelserna har gett vid handen att vi i en reviderad prognos bör göra en del korrektioner för större avvikelser mellan den ursprungliga prognosen och dess utfall 1955-58. Sålunda bör basårsnivån för en del varugrupper ändras från den enligt modellen skattade till den för 1955 observerade. Detta innebär för mjöl och gryn, mjölk, grädde och ost, matfett samt sprit och vin en sänkning av nivån och för bröd och bakverk samt potatis och rotfrukter en höjning av nivån. Åtskilliga avvikelser från prognoslinjen har kunnat förklaras som effekter av pridförskjutningar. En del av dem är tillfälliga men andra kan bli bestående och bör i så fall föranleda korrektioner. Allmänt torde man få vara försiktig med dylika justeringar i en prognos som avser en så lång tidrymd som den här avsedda. Utöver de redan i konsumtions-

boken gjorda antagandena om realprishöjning på sprit och vin samt förtäring utom hemmet görs här endast justering för realprishöjning på mjölk, grädde och ost med 20 procent.

I det föregående har för två varugrupper angetts att inkomst-elasticiteterna bör sänkas med hänsyn till det minskade kalori-behovet. För att markera detta ändras inkomstelasticiteterna för mjöl och gryn till $-1,5$ och för matfett till $0,2$. Vidare har för kaffe, te och kakao i avsaknad av elasticitetsantaganden angetts en uppjustering av nivån till 1958 års konsumtion.

Som anförts i kapitel 1 (sid. 18) har befolkningsökningen visat sig vara snabbare än som antogs i konsumtionsboken. Om man jämte nyssnämnda korrekationer inför antagandet om en befolk-

Tabell 2. Reviderad prognos för konsumtionen av livsmedel år 1965

Grupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, miljo- ner kronor	Volymförändring i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Mjöl och gryn	220	- 20	- 8	0,7	0,5
Bröd och bakverk	1 064	+ 33	+ 27	3,2	3,2
Potatis och rotfrukter	410	- 8	- 9	1,2	1,0
Grönsaker, frukt och bär	1 222	+ 39	+ 27	3,7	4,2
Socker, choklad och kryddor	1 054	+ 33	+ 19	3,2	3,3
Mjölk, grädde och ost	1 335	+ 8	+ 12	4,0	3,8
Matfett	710	+ 12	+ 9	2,1	2,5
Kött, fläsk och ägg	2 458	+ 16	+ 14	7,6	6,9
Fisk	408	+ 18	+ 19	1,2	1,2
Kaffe, te och kakao	723	+ 24	+ 4	2,2	2,3
Malt- och läskedrycker	573	+ 7	+ 20	1,7	1,6
Sprit och vin	1 523	+ 14	+ 19	4,6	4,6
Tobak	1 072	+ 25	+ 21	3,2	3,1
Förtäring utom hemmet	572	0	+ 28	1,7	2,1
Totalt	13 345	+ 19	+ 17	40,3	40,2

ningsökning av 7 procent mellan 1955 och 1965 erhålls en ny livsmedelsprognos, vilken vid 2 procents årlig inkomststegring skulle få det utseende som framgår av tabell 2. Enligt denna skulle den totala livsmedelsvolymen beräknas stiga med 19 procent mellan 1955 och 1965 och 17 procent mellan 1958 och 1965. Utgiftsandelen 1965 uppskattas därvid till 40 procent.

KAPITEL 4

Bostad¹

Lägenhetsefterfrågan

Vår långsiktsprognos för bostadsefterfrågan var baserad på separata analyser av efterfrågan på antalet lägenheter respektive lägenheternas genomsnittliga standard. Bostadskonsumtionen kan ju ses som en produkt av antalet lägenheter och dessas genomsnittliga standard i fråga om utrymme, utrustning, läge etc. Denna uppdelning i två komponenter motiverades bland annat av att det är ganska olikartade faktorer, som bestämmer efterfrågan för dem. Antalet efterfrågade lägenheter är sålunda starkt beroende av befolkningens civilstånds- och åldersfördelning. Men när det sedan gäller den lägenhetsstandard som efterfrågas spelar de ekonomiska förhållandena stor roll.

Genom förekomsten av en bostadsbrist, dvs. en vid gällande priser otillfredsställd efterfrågan, har bostadsmarknaden sedan kriget intagit en särställning inom den privata konsumtionen. Detta tillstånd gör att sedvanlig efterfrågeanalys är mycket svår att tillämpa på bostadsområdet, då konsumtionen nästan helt bestäms av utbudet. Härtill kommer att den statistiska informa-

¹ Föreliggande huvudgrupp, vilken för korthets skull kallats »bostad», innefattar två undergrupper, *bostad* samt *bränsle och lyse*. I undergruppen *bostad* ingår inga utgifter för bränsle eller elektrisk ström, vilka alltså redovisas separat.

tion som står till buds är mycket bristfällig. Sedan 1945 har ingen allmän bostadsräkning gjorts och den sista folkräkningen utfördes 1950.

Bristen på statistik gjorde det naturligt att konsumtionsbokens bostadsprognos fick en stark karaktär av överslagsberäkning. Och detta måste i än högre grad bli fallet med vår kontroll av hur prognosen hittills slagit in. Som ovan antyddes kan bostadsefterfrågan sägas vara sammansatt av två huvudkomponenter, antalsefterfrågan respektive standardefterfrågan. Trots alla vanskligheter skall vi undersöka hur efterfrågan på antalet lägenheter utvecklats åren 1955–58. Däremot vågar vi oss inte in på det statistiska äventyr, som en mer preciserad analys av efterfrågan på bostadsstandard skulle innebära.

Innan vi övergår till att studera antalsefterfrågan skall dock först några allmänna upplysningar om bostadsstandardens utveckling ges. — Vår långsiktsprogos pekade på en successiv ökning av den genomsnittliga standarden. Byggnadsverksamheten har också utvecklats efter sådana tendenser. Ser vi till utrymmet finner vi, att andelen lägenheter med tre eller flera rum vuxit år från år. När det gäller standarden i övrigt har praktiskt taget alla nybyggda bostäder centralvärme och wc. Badrum saknar endast några få procent. Dessutom höjs standarden i många äldre lägenheter genom ombyggnad och modernisering. Lägenheter i två- och flerfamiljshus har under åren 1956–58 utgjort ungefär samma andel av nyproduktionen som tidigare, dvs. cirka 75 procent. Andelen villalägenheter har visat en sjunkande tendens, vilket emellertid uppvägs av ett ökat byggande av rad- och kedjehus. År 1955 byggdes omkring 1 400 lägenheter i rad- och kedjehus, medan motsvarande siffra för 1958 var 4 400.

Konsumtionsbokens analys utgick ifrån att befolkningsstruk-

turen i stor utsträckning bestämde antalet efterfrågade lägenheter. Vi fann att huvudparten av antalsefterfrågans tillväxt under perioden 1931-55 kunde förklaras med hänsyn till förändringar i befolkningens storlek och fördelning på kön, ålder och civilstånd. Men det visade sig att antalsefterfrågan ökat snabbare än vad som kunde förklaras med hänvisning till rent demografiska faktorer. Hushållskvoterna — dvs. procentuella andelen lägenhetsinnehavare i olika befolkningsgrupper uppdelade efter kön, ålder och civilstånd — måste alltså ha förändrats. Nästa steg blev då att söka förklara varför hushållskvoterna förändrades och det gjordes med hjälp av inkomst- och prisutvecklingen.

För perioden 1930-55 erhöles en acceptabel »förklaring» med inkomstelasticiteten 0,27 och en priselasticitet, som låg mycket nära 0. Varje procents ökning av realinkomsten per capita skulle alltså ha ökat det efterfrågade antalet lägenheter — utöver vad som betingades av demografiska förhållanden — med ungefär 0,3 procent. Eftersom de gifta parens hushållskvoter ligger mycket nära 100 var det främst de ogiftas hushållskvoter som förändrats.

Om vi applicerar denna modell på åren 1955-58 så finner vi, att befolkningens storlek samt dess fördelning på kön, ålder och civilstånd förändrats på ett sådant sätt att som följd därav antalsefterfrågan bör ha ökat. Vidare har inkomsten per capita ökat med cirka 5 procent från 1955 till 1958, vilket också stimulerat efterfrågan. Realhyran har under samma tid stigit med cirka 9 procent¹, men då modellens priselasticitet praktiskt taget är 0, betyder detta mycket litet. Totalt ger vår modell till resultat en

¹ Som pris har använts priset på bostad, bränsle och lyse. Se vidare härom konsumtionsboken sid. 179.

förväntad tillväxt av antalsefterfrågan från 1955 till 1958 på cirka 100 000 lägenheter.¹

Hur har nu den tillfredställda efterfrågan utvecklats under perioden 1955-58? Enligt den officiella statistiken har nettotillskottet av lägenheter uppgått till cirka 173 000. Det är då att märka, att utöver vad den officiella rivningsstatistiken utvisar, har ett okänt antal bostäder särskilt på landsbygden rivits eller ställts öde. Därtill har i tätorterna förekommit en viss omvandling av bostäder till kontors- och affärslokaler. Om vi gissningsvis antar, att den oregistrerade minskningen av lägenhetsbeståndet uppgått till omkring 10 000 lägenheter per år, så följer därav att antalet lägenheter från 1955 till 1958 bör ha ökat med minst 140 000.

Ställs ökningen av beståndet på 140 000 lägenheter mot efterfrågetillskottet på 100 000 lägenheter finner vi att utbudet vuxit snabbare än efterfrågan. Om vår modell vore realistisk skulle det alltså ha skett en påtaglig utveckling i riktning mot bättre balans på bostadsmarknaden. Sålunda borde vi kunna förvänta, att bostadsbristen har krympt betydligt.

Det enda kunskapsunderlaget för ett studium av bostadsbristens utveckling utgör bostadsstyrelsens årliga enkätundersökningar av variationer i förmedlingsorganens köer. Nedanstående tabell 3 återger utvecklingen under åren 1956-58 i 66 kommuner för vilka jämförbara uppgifter finns².

¹ Mer än hälften av efterfrågeökningen skulle härröra från demografiska förändringar och resten ha sin grund i stigande realinkomster. På grund av det svaga grundmaterialet är emellertid precisionen i denna kalkyl låg. Dessutom reser en totalanalys av antalsefterfrågan en rad principiella problem, som det här skulle föra för långt att redogöra för. Den intresserade hänvisas förutom till konsumtionsboken även till *Per Holm: Bostadsefterfrågan på 1960-talet*, Sthlm 1959.

² Kungl. Bostadsstyrelsens planeringsbyrå: Bostadsmarknadsläget i början av år 1959.

Tabell 3. Procentuell årlig förändring i antal bostadssökande

År	Inom kommunen bosatta utan egen lägenhet		
	Familjer	Icke-gifta som anmält avsikt att gifta sig	Övriga icke-gifta
1956	+ 4	+ 6	+ 14
1957	- 3	- 3	+ 8
1958	- 14	- 7	+ 4

Under år 1956 ökade antalet bostadssökande av samtliga kategorier. Året därpå minskade däremot de köer som omfattar familjer och äktenskapskandidater utan egen bostad. Under år 1958 var tendensen densamma. Totalt minskade antalet sökande utan egen lägenhet med fyra procent år 1958. Utvecklingen mot en bättre balans på bostadsmarknaden har varit mest påtaglig i de mindre kommunerna.

Uttryckt i absoluta tal uppgår minskningen av antalet bostadssökande utan egen lägenhet till blott drygt 5 000 under de två sista åren. Skulle vi därav kunna dra den slutsatsen att vår modell visserligen visar en korrekt *riktning* för den otillfredsställda antalsefterfrågans utveckling ehuru den betydligt över-skattar dess storlek? Ja, den frågan låter sig tyvärr inte besvaras därför att förmedlingsstatistiken lämpar sig dåligt som underlag för mer preciserade omdömen angående den otillfredsställda antalsefterfrågans aktuella storlek. Det finns emellertid flera skäl att anta, att förmedlingsstatistiken tenderar att »dölja» en pågående bristavveckling.

För det första består två tredjedelar av de lägenhetssökande av ogifta personer och det är svårt att bedöma i vilken omfattning de representerar en aktuell efterfrågan. På grund av de långa vän-

tetiderna har det funnits en stark tendens till inregistrering av förhandsefterfrågan, varvid det aktuella inkomst- och hyresläget spelat liten roll. Bakom en ganska oförändrad totalsiffra över antalet sökande utan egen lägenhet kan alltså dölja sig en strukturförskjutning mellan aktuell efterfrågan respektive förhandsefterfrågan. Vidare är bostadsbristen i mycket en storstadsföreteelse. Enbart Stockholm svarar för nära hälften av kön med bostadssökande utan egen lägenhet, men blott för något mer än en tiondel av nyproduktionen. En annan geografisk fördelning av bostadsbyggandet än den rådande torde främja en snabbare avveckling av antalsbristen. Som det nu är kan man på många orter ha god balans mellan tillgång och efterfrågan medan man på andra orter har svår bostadsbrist.¹

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera, att det är utomordentligt svårt att fälla några entydiga omdömen om realismen hos vår modell. Den största stötestenen utgör frånvaron av ett tillförlitligt statistiskt material. Vi anser dock att det inte finns anledning att förkasta modellen.² Vi inskränker oss därför till att revidera prognosen för 1965 enbart med hänsyn till ett nytt

¹ Alf Johansson har i Svensk Sparbankstidskrift 1959: 7 sid. 327 ff. givit en översikt av bostadsbristens utveckling under senare år och i samband därmed analyserat möjligheterna att med utgångspunkt från förmedlingsstatistiken få en uppfattning om variationer i antalsefterfrågan. Johansson anser att det är ogörligt att kalkylera en marknadsbalans med hjälp av bostadsförmedlingsstatistiken, framför allt därför att inslaget av förhandsefterfrågan ej kan beräknas. Han framför dock som sin åsikt att uppgifterna för senare år ger ett intryck av att en effektiv bristavveckling är i gång i större delen av stadsbygden.

² Holm säger i a. a. sid. 7 ff. att han anser det vara rimligt att mot bakgrund av vad som skett under senare år förutsätta att — med bortseende från Stockholm — bostadsbristen kommer att vara avveklad i början av 1960-talet. — Även detta uttalande går väl i linje med vår tes, att utvecklingen mot en bättre balans på bostadsmarknaden i vad avser antalsefterfrågan är påtagligare än vad förmedlingsstatistiken ger intryck av.

befolkningsantagande. Konsumtionsbokens antagande om att 1965 års realpris på bostad skall vara detsamma som 1955 års kvarstår. Den reviderade prognosen utmynnar i att antalet efterfrågade lägenheter kommer att uppgå till nära tre miljoner år 1965.¹ Med konsumtionsbokens modell för standardefterfrågan fås en ökning av lägenheternas genomsnittliga standard med omkring 10 procent från 1955 till 1965. Som framgår av tabell 4 blir bostadsefterfrågans volymmässiga tillväxt från 1958 till 1965 cirka 18 procent.

Bränsle och lyse

Utgiftsandelen för bränsle och lyse har från 1955 till 1958 stigit med omkring en halv procentenhet från 5,2 till 5,7 procent. Ökningen hänför sig nästan helt till posten elektrisk ström. Den volymmässiga utvecklingen för hela undergruppen återges här i indexform.

1955	1956	1957	1958
100	104	95	106

Volymökningen har varit mindre för bränsle och lyse än för den totala konsumtionen. Realpriset har stigit med drygt 10 procent.

Bränsle och lyse kan i stort sett ses som en i förhållande till bostäder starkt komplementär grupp. Förbrukningen av elektrisk ström är även i mycket beroende av förekomsten av elektriska hushållsapparater. I våra prognoser antog vi ganska skönsmässigt, att undergruppens huvudpost skulle volymmässigt växa i

¹ I konsumtionsboken sid. 190 ges några upplysningar om hur man schematiskt kan härleda nybyggnadsbehovet ur efterfrågeprognosen.

Tabell 4. Reviderad prognos för bostadskonsumtionen år 1965

Grupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, miljoner kronor	Volymökning i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Bostad, exkl. bränsle och lyse	3 215	31	18	9,7	8,7
Bränsle och lyse	1 894	25	18	5,7	5,0
Totalt	5 109	29	18	15,4	13,7

takt med bostadskonsumtionen, medan elförbrukningen skulle öka snabbare. I vad gäller elektriciteten syns utvecklingen gå i linje med våra kalkyler. Däremot har bränslekonsumention ökat långsammare än våra prognoser implicerar, vilket kräver några kommentarer.

Även om bränsle är en förhållande till bostad komplementär grupp behöver ju inte bränsleförbrukningen på lång sikt växa i samma takt som bostadsvolymer. Det finns tvärtom en rad faktorer som bör bidra till en långsammare tillväxttakt för bränsleförbrukningen. Bostadsvolymens standardkomponent, som bland annat konstitueras av lägenheternas utrustning med moderna bekvämligheter, har ju inte så mycket med bränsleförbrukningen att skaffa. Vissa kvalitetsinslag, såsom en förbättrad isolering, verkar direkt bränslebesparande.

Övergången till centralvärme, som ännu inte är avslutad, bidrar också till lägre bränsleförbrukning. Vidare har under senare år användningen av eldningsolja expanderat kraftigt medan koksforbrukningen gått tillbaka, vilket medverkat till att hålla bränsleutgifterna nere, emedan olja ger billigare värme än koks.

Utöver dessa långsiktiga faktorer har några speciella omständigheter satt sin prägel på utvecklingen under perioden 1956-58.

Att volymökningen från 1955 till 1956 blev så stor som 4 procent berodde delvis på att 1956 var ett »kallt» år. Som framgår av tablån ovan låg sedan konsumtionen 1957 inte mindre än cirka 10 procent lägre än 1956. Dels var 1957 ett »varmt» år, dels inverkade Suez-krisen återhållande på oljeförbrukningen genom kvantitativa regleringar i förening med prishöjningar. 1958 kan i temperaturhänseende rubriceras som ett ganska » normalt » år.

Under åren 1956–58 har alltså bränsle- och lysekonsumtionen volymmässigt ökat mindre än våra långsiktsprognoiser implicerar. Och man kan då fråga sig om detta förhållande bör föranleda en revision av prognoserna. Som ovan antytts har kanske inte i prognosen tillräcklig hänsyn tagits till de faktorer, som på längre sikt gör det troligt, att bränsleförbrukningen skall tillväxa i långsammare takt än bostadsvolymer. Men å andra sidan går det inte att för de tre år som förflutit av prognosperioden isolera dessa faktorer inflytande från effekten av variationer i väderlek och Suez-krisens följdverkningar.

Den reviderade bostadsprognosen resulterade i en något större volym 1965 än vad konsumtionsbokens prognos angav. Med hänsyn till vad ovan sagts avstår vi från att anpassa prognosen för bränsle och lyse till den reviderade bostadsprognosen utan låter konsumtionsbokens prognos kvarstå.

KAPITEL 5

Beklädnad

De dominerande delposterna i beklädnadsgruppen är konfektionsvaror, skor och trikåvaror, vilka tillsammans svarar för tre av gruppens cirka fyra miljarder kronor år 1958. Analysen i konsumtionsboken ledde för dessa tre delgrupper till formella prognosmodeller, medan för återstående två delgrupper — garner och tyger inklusive skrädderiarbeten samt övrig-gruppen (pälsvaror, skinnkläder, handväskor och hattar) — prognosberäkningarna erhöll en mera schematisk utformning. För garner och tyger berodde detta på att gruppen under grundperioden 1931–55 på ett svårdefinierbart sätt påverkats av industrialiseringen av sömnadsarbetet, och att en sådan effekt rimligen skulle göra sig gällande även under prognosperioden. För övrig-gruppen var orsaken att dess sammansättning gjorde den föga ägnad för särskild analys; de två största posterna, pälsvaror och skinnkläder, utgjorde dessutom klara substitut till i konfektionsgruppen ingående varor.

Då konsumtionsbokens analys gjordes fanns fakta som talade för att stagnation inträtt inom beklädnadsgruppen. Gruppens andel av den totala konsumtionen hade sjunkit, från över 17 procent i slutet av 1940-talet till 13 à 14 procent, och även volymserierna visade sedan 1950 ringa ökningstakt. I motsats därtill gav den långsiktiga bilden underlag att tolka utvecklingen under 1940-talets senare år såsom ett efterkrigsfenomen och

under 1950-talets första del såsom en återanpassning till »normala» förhållanden. Det fanns därför anledning tro att gruppen också skulle återta en »normal» tillväxttakt. Efter en mera differentierad analys avseende textilområdet¹ har också påvisats hur utvecklingen påverkats av en rad introduktionseffekter. En snabb utbyggnad av den tyngre herrkonfektionen ägde rum under 1930-talet, och motsvarande skedde för damkonfektion under 1940-talet. Nya fibermaterial och behandlingsmetoder presenterades i konkurrens med de klassiska. Och under 1950-talet kom till stånd en fortsättning av konfektioneringsprocessen, nu med tyngdpunkt på lättare varor samt barn- och tonårskläder. Även om några av dessa introduktionsprocesser närmat sig sin fullbordan var det uppenbart att andra endast befann sig i sin början. Beklädnadsgruppen skulle bland annat med hänsyn härtill åter expandera. Detta blev också utgångspunkten för framtidsbedömningen.

Då nu statistiskt underlag föreligger för ytterligare några år, syns den slutsatsen också kunna anses verifierad, att 1950-talet för beklädnadsgruppen *icke* inneburit något avbrott i utvecklingen utan att — allmänt sett — varuområdet utvecklats i enlighet med prognos- och framtidsdiskussionen. Hela varugruppen visar från 1955 till 1958 en volymökning med cirka 10 procent, vilket är mera än de tre årens inkomstökning. Prognosen för hela tioårsperioden pekade emot cirka 40 procents volymökning. Ser vi på utgiftsandelen förefaller emellertid utvecklingen ha gått i annan riktning än den förutskickade. Mot 1955 års utgiftsandel om 13,7 procent och 1965 års beräkning om 13,9 procent står 1958 års utfall om 12,4 procent. Detta antyder att skiljaktigheter mellan prognos och utfall mera ligger på pris-

¹ *John Ekström*: Den textila konsumtionen, Sthlm 1958.

sidan än på volymsidan. Men för att granska detta förhållande erfordras att vi närmre behandlar var och en av de delposter vilka sammansätter totalgruppen. Dessförinnan måste dock redovisas några förändringar som skett i det statistiska grundmaterialet.

Analysen i konsumtionsboken har till största utsträckning grundats på material som insamlats och bearbetats av Konjunkturinstitutet för nationalinkomstberäkningarna. På basis av senare tillkommen statistisk information har emellertid, utgående från år 1956, i detta grundmaterial genomförts vissa revideringar, som bland annat innebär att uppskattningarna av den totala textilomsättningen reducerats med i runt tal 200 miljoner kronor. Detta påverkar icke endast åren efter 1956 utan även de föregående åren, för vilka revisioner utförts. Det har för föreliggande diskussion om prognosutfallet varit ett problem huruvida anslutning skulle sökas till de »gamla» siffrorna, vilka redovisats i konsumtionsboken och på vilka den grundläggande analysen har utförts, eller till de »nya» siffrorna, vilka är de enda som för senare år ingår i konsumtionsberäkningarna. Med tanke på att beräkningar för kommande år sker utgående från den nya lägre nivån har vi ansett det rimligt att även de siffror som framläggs i detta sammanhang är anslutna till denna.

Emellertid aktualiseras därvid frågan huruvida de på de gamla serierna baserade prognossambanden kan användas. I den mån det är fråga om en generell nivåförändring av så relativt begränsad storlek som här (cirka 5 procent) påverkas icke analysresultaten allvarligt. I förevarande fall är det emellertid även fråga om andra justeringar av omsättningssiffrorna för enstaka år under efterkrigstiden. Dessa är av sådan natur att de kan misstänkas inverka på grundanalysens resultat (t. ex. beträffande inkomst- och priselasticiteternas storlek). Någon helt ny analys eller nya

elasticitetsberäkningar med hänsyn till nämnda förändringar har dock icke utförts. Förutom av praktiska skäl motiveras detta därav att för de två särskilt berörda undergrupperna (konfektion och trikå) prognosekvationerna icke oförändrat återgav analysresultatet för basperioden utan uppbyggdes av pris- och inkomstsamband som modifierats med hänsyn till annat analysmaterial. Sålunda har här för nämnda grupper endast utgångsnivån för prognosberäkningen reducerats i proportion till nivåförändringen år 1955. Det bör därför noteras att i tabellbilagan angivna siffror icke utan vidare kan anslutas till konsumtionsbokens serier före 1955.

Utfall och prognos för delgrupper

Beträffande den första av delgrupperna — *skor och skoreparationer* — anfördes i konsumtionsboken att även efter analysen valet stod tämligen öppet beträffande framtidsbedömningen. Tidsserierna visade en i jämförelse med budgetmaterialet oväntat svag utveckling med stigande inkomst. Det anfördes att detta kunde sammanhänga med skillnader i kvantitets- och kvalitetselasticitet, vilka icke närmre kunnat analyseras. Sålunda skulle över tiden endast den tämligen låga kvantitetselasticiteten ha realiserats, medan av någon anledning den av budgetmaterialet registrerade kvalitetsförskjutningen icke kommit till stånd. Ehuru det anfördes att en något högre inkomstelasticitet (0,6 à 0,8) icke vore osannolik i fortsättningen, valdes såsom grund för prognosen det lägre värde (0,4) som framgått ur tidsserieanalysen.

Som visas av diagram 23 ligger nu den verkliga utvecklingen

under perioden 1955-58 icke oväsentligt över prognoslinjens nivå. Över ligger emellertid även modellvärdena, och detta av åtminstone två skäl: dels har befolkningen ökat snabbare än förutsatt, dels har för skoggruppen prisutvecklingen under perioden varit »gynnsam», vilket med den relativt höga priselasticiteten ($-0,75$) medverkat till höjning av modellvärdena. Vi noterar, att den realiserade utvecklingen mycket nära sammanfaller med dessa modellvärden. Vår modell kan alltså anses ha bestått provet väl, och något underlag för att förändra densamma har uppenbarligen icke framkommit under den hittills förflutna delen av prognosperioden. Det kan dock alltså finnas skäl erinra om att på något längre sikt en något högre inkomstelasticitet kan komma att realiseras, dvs. en förväntan om att prognosen för 1965 sådan den utförts kommer att visa sig vara för låg.

För *trikå*varugruppen i diagram 25 visas god samstämmighet mellan verklighet och modell under de tre åren. Modellvärdena ligger icke oväsentligt över prognoslinjen av samma skäl som gällde för skoggruppen: en starkare befolkningsökning och en här mycket stark sänkning av det relativa priset (för 1958 med icke mindre än 15 procent i förhållande till 1955 års prisrelation). Emellertid begränsas utslagets storlek av att modellens priselasticitet endast är $-0,3$. Det kan tilläggas att gruppen trikåvaror är sammansatt av tre egentligen ganska skiljaktiga varugrupper: strumpor, underkläder och s. k. yttertrikå. De båda första grupperna har relativt låg inkomstelasticitet, medan gruppen yttertrikå har hög sådan. Den starka ökningen under senare år har sannolikt till stor del legat på sistnämnda grupp. Delvis har den varit betingad av faktorer av kanske mera kortsiktig modekaraktär. Av hittillsvarande utveck-

ling har det icke framgått något som kräver justering av prognosmodellen, men det antyds av sistnämnda förhållanden att det finns risk för vissa överraskningar.

För *konfektion* — den andra stora textilgruppen som utgör nästan hälften av huvudgruppen — utfaller en jämförelse mellan prognos och verklighet icke lika väl. Konsumtionsbokens analys gav till resultat en hög inkomstelasticitet (1,9). Uppenbarligen sammanhänge detta med att 1930- och 1940-talet, såsom ovan antytts, varit introduktionsperiod för många »nya» varor. Men prognosmodellen grundades icke på nämnda höga elasticitet utan på antagandet att ehuru en stark expansion på dam- och barnklädesområdet alltjämt skulle fortsätta många varuområden redan vore »färdigkonfektionerade», vilket förde med sig en successivt avtagande »överelasticitet». Till grund för beräkningarna lades därför ett medelvärde mellan de inkomstelasticiteter som erhöles från tidsseriematerialet och från budgetmaterialet. Denna prognosmodell resulterade i en med cirka 50 procent ökad konsumtionsvolym för konfektion år 1965.

Det första intrycket av diagram 26 är nedslående: Prognoslinjen ligger för högt och tycks ha en alltför stark lutning. Och ännu högre ligger modellvärdena beroende på större befolkningstillväxt och snabbare minskning av relativpriset än förutsatt. Vid ytterligare granskning förbättras emellertid denna bild något. För det första är det klart, liksom för flera av livsmedelspostens grupper, att utgångspunkten från vilken prognosen gjorts nu i efterhand framstår såsom alltför hög. Eller med andra ord: 1955 års värde för konfektion var kanske inte så »onormalt» lågt (men för trikågruppen har motsvarande utgångspunkt gett gott resultat). Vidare gäller att 1958 års värde är av så preliminär natur, att ingen allvarligare slutsats ännu kan byggas på den i för-

hållande till 1957 tämligen svårförklarliga sänkningen (detta så mycket mera som kompletteringsgruppen garner och tyger visar en lika oförklarlig ökning under nämnda år — jämför diagram 24). Läggs härtill att nästan hela prissäskjutningen och mer än halva inkomstökningen inträffat mellan 1955 och 1956, och att utfallet både för nämnda år och efterföljande blivit nära nog så som modellen förespeglat — om man bortser från nivåskillnaden — syns det ändå vara alltför tidigt att helt häva prognosmodellen överbord. Som närmre motiverats och försökts i ovan citerade textila specialutredning skulle man dock hellre behandla var för sig i varje fall de tre varugrupperna herr-, dam- samt ungdoms- och barnkonfektion. Mellan dessa föreligger ringa substitution men stora skillnader beträffande elasticiteter och introduktionsgrad. Nu föreliggande material tillåter dock icke en så differentierad analys och prognos.

Delgruppen *garner, tyger och skrädderiarbeten* (se diagram 24) är ur här aktuella synpunkter tämligen ointressant. Konsumtionsbokens analys ledde icke till någon fast utgångspunkt rörande påverkan från pågående konfektionering. Den »modell» som användes för prognosen var enklast tänkbara: att den kvantitativa minskning som gruppen väntas genomgå allteftersom konfektioneringsprocessen fortskrider balanseras av en successiv kvalitetsökning. Därigenom skulle per capita-konsumtionen förbli oförändrad. Detta åskådliggörs av den nära nog horisontella prognoslinjen i diagrammet. Om vi även i detta fall tills vidare sätter ett frågetecken för 1958 års utfall, befinner vi oss i läget att knappast kunna vare sig bestyrka eller underkänna de utgångspunkter som på tämligen lösa grunder valdes för prognosen. Det är möjligt att den mycket kraftiga relativa prissäskjutningen för tyger (med nära 20 procent i förhållande till 1955 års

läge) i förening med en kanske icke oväsentlig priselasticitet ger en förklaring till att konsumtionen uppehållits så väl.

Slutligen återstår den blandade gruppen *övriga beklädnadsvaror* (pälsvaror, skinnkläder, handväskor och hattar). Det har redan anförts att detta är en föga enhetlig grupp och att framtidsberäkningarna mera varit av överslagskaraktär. Ställer vi prognos och modell emot verkligheten såsom skett i diagram 27, kan noteras — liksom för konfektionsgruppen — att utgångsnivån varit alldeles för hög. Om vi nu i efterhand accepterar 1955 års nivå såsom normalnivå, kommer emellertid den använda modellen att visa ett ganska hyggligt resultat. Någon anledning att därutöver göra någon korrigering föreligger icke.

Reviderade prognoser för beklädnad

Vår genomgång av beklädnadsgruppens undergrupper har således lett till resultatet, att den icke helt tillfredsställande bild som erhöles vid konfrontering av prognos, modell och verklighet i huvudsak kan ledas tillbaka till två förhållanden: för det första frågan om den »rätta utgångsnivån» för prognosberäkningar beträffande grupperna konfektion och övrig beklädnad; för det andra en viss tvekan rörande modellen för den stora utslagsgivande konfektionsgruppen. Det syns redan nu finnas skäl nog att korrigera för felaktig utgångsnivå beträffande nämnda två undergrupper. Men någon möjlighet att på basis av nu föreliggande erfarenheter och utan omfattande specialanalys utföra någon förändring av konfektionsmodellen finns icke. För att dock ge uttryck för att den dynamiska utvecklingen av konfektionsvaruområdet icke förlöpt så snabbt som väntat, har för re-

Tabell 5. Reviderad prognos för beklädnadskonsumtionen år 1965

Grupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, miljoner kronor	Volymökning i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Skor	672	16	7	2,0	1,9
Trikåvaror	603	44	14	1,8	1,8
Konfektionsvaror	1 629	47	37*	4,9	5,5
Garner, tyger, skrädderi- arbeten	732	7	5*	2,2	1,7
Övr. beklädnadsvaror	463	53	38	1,4	1,7
Totalt	4 099	35	23	12,4	12,6

* Avser volymökning 1957-65.

visionen använts en lägre inkomstelasticitet (1,4). I tabellen har sålunda sammanfattats de med hänsyn till granskningens resultat korrigerade prognoserna för år 1965. Den reviderade prognosen pekar på en mindre volymökning (35 procent i stället för 38 procent i förhållande till 1955) och en lägre utgiftsandel (12,6 procent i stället för 13,9 procent) än konsumtionsbokens prognos.

KAPITEL 6

Hemutrustning

Under 1950-talets första hälft sjönk konsumtionsvolymen för huvudgruppen hemutrustning något, vilket framstod som ett svårförklarat brott gentemot den tidigare utvecklingen. I konsumtionsboken bedömdes emellertid stagnationen såsom temporär och det kalkylerades med en ganska kraftig volymökning fram till 1965. Efter vad som skett under åren 1956–58 framstår detta (diagram 3) som en realistisk bedömning. Den totala hemutrustningsvolymen har dessa år t. o. m. vuxit snabbare än vad vi vågade räkna med. Det bör emellertid observeras att gruppen TV-apparater svarar för huvudparten av tillväxten.

Hemutrustningsvarorna kan indelas i två kategorier, dels de traditionella artiklar som av ålder hört till ett hems utrustning, dels de elektriska varorna som först på 1930-talet började få större betydelse. Till den förra kategorin kan t. ex. hänföras möbler, glas och porslin samt enklare järnvaror och till den senare dammsugare, elektriska symaskiner och radioapparater. Under det sista decenniet har en rad nya elektriska varor börjat slå igenom såsom frysboxar, hushållstvättmaskiner och bandspelare. Tyvärr saknar vi emellertid statistisk information om hur köpen av dessa varor utvecklats. Även om de hittills varit av mindre betydelse kommer de säkert att spela större roll i fram tiden.¹

¹ Enligt konjunkturinstitutets preliminära redogörelse för hushållens sparande år 1957 uppgick hushållens köp nämnda år av frysboxar, kylskåp

Undergruppernas utveckling 1955-58

Av diagram 28 framgår att framtidsuppskattningarna för *möbler* hittills stämt väl med den faktiska utvecklingen. I fråga om *glas och porslän* visar diagram 29 på en ganska stor avvikelse mellan modell och verklig konsumtion år 1958. Men med hänsyn till att det bara gäller det sista observerade året och vi alltså inte vet något om huruvida det är en tillfällighet eller ej behöver vi inte fästa något större avseende vid differensen.

Prognoslinjen för *heminredningstextilier* utgår från en uppskattad nivå år 1955 som är högre än den faktiska konsumtionen detta år.¹ Vid prognostillfället bedömdes nämligen köpen av heminredningstextilier tillfälligt ligga under vad som ansågs vara »normalt». Vi ser av diagram 30 att från 1955 till 1958 har den faktiska volymen tillväxt i ungefär samma genomsnittliga takt som modellen förutsätter, vilket innebär att nivåskillnaden blivit bestående.

Undergrupperna *järnvaror* (diagram 31) och *dammsugare* (diagram 32) har volymmässigt fluktuerat på ett sätt som inte tillfredsställande låter sig förklara med de använda modellerna. För båda grupperna är dock det statistiska underlaget ganska bristfälligt. Gruppen *symaskiner* har åren 1955-58 präglats av en konstant volym, vilket ligger helt i linje med våra förutsägelser. Även *musikinstrument, konst och antikviteter* har nämnda period väl följt konsumtionsbokens framtidsbedömning. Däre-

och tvättmaskiner till cirka 230 miljoner kronor. I denna siffra ingår dock även villaägares köp av dylika apparater vilka formellt betraktas som investering och ej som privat konsumtion.

¹ Även gruppen heminredningstextilier har berörts av den statistiska revisionen av de textila varugrupperna. Hur därmed sammanhängande problem lösts redogörs närmare för i beklädnadskapitlet sid. 55 ff.

mot har inte undergruppen *ur och guldsmedsvaror* varit så expansiv, som vi kalkylerat med. Till stor del torde detta bero på att realpriset efter tre år stigit ungefär lika mycket som vi antagit att det skulle sjunka, dvs. med cirka 6 procent.

Inte någon av konsumtionsbokens prognoser har slagit så fel som TV-prognosen. Köpen av *TV-apparater* har expanderat så kraftigt, att det bestånd vi kalkylerade med för 1962 kommer att uppnås redan 1959. Hur kunde en sådan felbedömning göras? För det första är det här fråga om en helt ny vara. Vi hade alltså inga inhemska erfarenheter att bygga en prognos på, varför vi hänvisades till att se vad som skett i utlandet. Det har emellertid visat sig att televisionen i Sverige håller på att slå igenom hastigare än i något annat västeuropeiskt land. Vidare har sändarnätet byggts ut i mycket snabbare takt än vad som planerades när konsumtionsboken skrevs. Till bilden hör även att realpriset på TV-apparater sjunkit med cirka en fjärdedel på tre år.

Televisionen har återverkat mindre på köpen av *radioapparater* än vi räknat med. I stället för en sjunkande volym, som vi hade räknat med, noteras för perioden 1955-58 en stigande volym.

Den framtida utvecklingen

Vår genomgång har visat att prognoserna för tre grupper, nämligen möbler, symaskiner och musikinstrument m. m., hittills visat sig stämma ganska bra. Grupperna glas och porslin samt järnvaror företer en mer splittrad utveckling under åren 1955-58. Vi anser dock att det ej finns anledning att redan nu förkasta konsumtionsbokens modeller. Sett över hela perioden 1955-58 ger

— om nivån justeras — modellen (och prognoslinjen) för heminredningstextilier en ganska god överensstämmelse med den verkliga utvecklingen. Vi skall emellertid avstå från att revidera prognosnivån. Avvikelsen uppgår till blott cirka 10 procent av undergruppens totala volym, och det skedde ett kraftigt närmande år 1957, vilket dock ej blev bestående år 1958. Vad som hände 1957 utgör dock en fingervisning om att vi ej bör redan nu utdöma konsumtionsbokens syn på den långsiktiga utvecklingen.

I fråga om dammsugare och ur m. m. har den prognosticerade volymtillväxten hittills uteblivit. För såväl dessa två undergrupper som för de ovannämnda var 1950-talets första hälft en stagnationsperiod. Frågan är nu om den långsiktiga tillväxten för dammsugare och ur m. m. definitivt upphört eller bara fördröjts några år. Tyvärr är grundmaterialet — och då särskilt för 1958 — så svagt att vi också måste ta med i beräkningen, att de senaste årens stagnation kan vara en statistisk synvilla. Och att under sådana omständigheter motivera en modellrevidering är mycket svårt.

Angående gruppen ur m. m. kompliceras läget av att den under de sista decennierna företett stora kastningar i konsumtionsvärdena. Med reservation för underlagets tillförlitlighet kan det nämnas att utgiftsandelen från ett år till ett annat ibland varierat väsentligt. Konsumtionsbokens framtidsuppskattning utgick ifrån en ökning av utgiftsandelen med en tiondels procent från 1955 till 1965. Eftersom vi haft så stora fluktuationer tidigare syns denna »gissning» inte mindre välmotiverad i dag, än när konsumtionsboken skrevs, varför vi avstår från att göra någon ny.

Inom institutet pågår f. n. undersökningar med syfte att söka få en uppfattning av de krafter, som ligger bakom televisionens expansion i Sverige. Det är nämligen uppenbart att schematiska

analogier med utlandet inte är tillfyllest. Arbetet har dock ännu inte kommit så långt att det kan ge underlag för ett nytt prognosförsök.

Den fortsatta årliga tillväxten av antalet köpta radioapparater kan synas förvånande med hänsyn till att nästan varje hushåll redan 1955 hade en radio och att televisionen nu börjat slå igenom. En del av tillväxten torde bero på införandet av ett andra program, som ej kunde avlyssnas på huvudparten av de äldre apparaterna utan ofta stimulerat till köp av en ny mottagare. Typiskt för radiomarknaden har under senare år varit att småapparater och resemottagare fått en allt större betydelse. Denna utveckling stämmer väl med amerikanska erfarenheter. I USA har TV-apparaten blivit familjens samlingspunkt medan radiolyssnandet blivit alltmer individuellt. TV-mottagaren placeras i vardagsrummet medan radiomottagarna återfinns i kök, sovrum, sportstugor etc.

Om vi ser framåt i tiden så skulle vi kanske även i TV-åldern kunna vänta oss att hushållen fortsätter att skaffa sig en andra radioapparat, som då ofta är lättransportabel. Däremot torde den efterfrågestimulans som härrört från införandet av dubbla program vara temporär. Men å andra sidan kommer säkert introduktionen av radiomottagare med stereofonisk ljudåtergivning att under 1960-talet bli ett betydande dynamiskt inslag. Konsumtionsbokens prognos förutsade att inköpen av vanliga radiomottagare 1965 skulle ligga 5 procent under 1955 års nivå och inköpen av radiogrammofoner 50 procent under. År 1958 låg faktiskt köpen av radiogrammofoner på just den nivå som långsiktsprognozen förutsätter, medan som sagts köpen av vanliga radiomottagare låg avsevärt högre. — Om vi skall justera konsumtionsbokens framtidsblick, vilket syns nödvändigt, måste det bli i

Tabell 6. Reviderad prognos för konsumtionen av hemutrustningsvaror år 1965

Grupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, miljo- ner kronor	Volymförändring i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Möbler	466	+ 49	+ 33	1,4	1,7
Glas och porslin	208	+ 20	+ 20	0,6	0,7
Heminredningstextilier	549	+ 52	+ 40	1,7	2,0
Järnvaror	204	+ 35	+ 32	0,6	0,6
Symaskiner	96	+ 7	+ 7	0,3	0,2
Dammsugare	45	+ 44	+ 51	0,1	0,2
Radioapparater	183	+ 7	- 14	0,6	0,4
TV-apparater	284	0,9	..
Musikinstrument m. m.	72	0,2	0,2
Ur och guldsmedsvaror	232	0,7	0,8
Totalt	2 339	+ 63	+ 31	7,1	7,5

form av en gissning. Vi väljer då att modifiera konsumtionsbo-
kens prognos genom att förutsätta att en trolig fortsatt nedgång i
köpen av radiogrammofoner ungefär jämnt uppvägs av en upp-
gång i köpen av vanliga radiomottagare, så att gruppens volym
per capita blir densamma 1965 som 1958.

KAPITEL 7

Hushållstjänster

Prognoserna för de undergrupper som ingår i huvudgruppen hushållstjänster var oberoende av inkomstutvecklingen. I samtliga fall antogs det vara fråga om tidsbestämda trender. Sålunda bedömdes undergruppen *arbetshjälp i hemmet* volymmässigt minska med fem procent per år fram till 1965. Med volym förstås då antalet yrkesverksamma i huslig tjänst. Som framgår av diagram 33 har denna framskrivning hittills visat sig slå ganska väl ut. Vi torde inte behöva fästa större avseende vid att den verkliga utvecklingen ligger något under prognoslinjen. I början av 1960-talet kommer nämligen en relativt stor mängd yngre människor att söka sig ut på arbetsmarknaden. Det är då tänkbart att antalet unga kvinnor, som önskar husligt arbete, ökar. Med hänsyn härtill finns ingen anledning att nu justera konsumtionsbokens prognos, vilken utmynnade i att antalet yrkesverksamma i huslig tjänst skall uppgå till omkring 47 000 år 1965.

I konsumtionsboken konstaterades att »serierna över utgifterna för *tvätt- och badinrättningars tjänster* är en av de mest osäkra i föreliggande undersökning». Och i metodappendix angavs att »denna post har uppskattats efter mycket grova överslagsberäkningar i samråd med branschmän». Genom en utvidgning av socialstyrelsens omsättningsstatistik fr. o. m. andra halvåret 1955 har emellertid en vederhäftigare serie kunnat sammanställas.

I diagram 34 ser vi en verklig utveckling åren 1955–58, som skarpt avviker uppåt från den vågräta prognoslinjen. För prognosen togs det fasta på den volymmässiga konstans, som tidsserierna utvisade under 1950-talets första hälft, ehuru denna utveckling var svår att förlika med de högre inkomstelasticiteterna för tvätt och bad i 1952 års levnadskostnadsundersökning. Utifrån vad som hänt under senare år är det uppenbart att vi i prognosen tillmätt de illa underbyggda tidsseriedata alltför stor vikt.

Diagrammet ger oss alltså en antydning om att prognosen bör revideras. Men tre år är å andra sidan en alltför kort period att använda som underlag för en numerisk modell. Och dessutom har sedan 1955 prisindex för tvätt och bad väl följt den allmänna prisnivån, varför vi helt saknar möjlighet att få en uppfattning om prisets betydelse som konsumtionsstyrande faktor. — Konsumtionsbokens prognos byggde emellertid på ett antagande om oförändrad relativ prisnivå. Behålls denna förutsättning, vilken syns rimlig, behöver vi i en reviderad prognos endast ta hänsyn till gruppens inkomstkänslighet. Med utgångspunkt från 1952 års levnadskostnadsundersökning väljer vi inkomstelasticiteten 1,0 som mått på det långsiktiga sambandet mellan inkomster och konsumtionen av tvätt och bad. Detta är enligt sakens natur en schematisk modell, vilken, om den tillämpas på perioden 1955–58, lämnar större delen av gruppens expansion åren 1956–57 »oförklarad». Vi vill dock hävda, dels att modellen bör anses mer realistisk än konsumtionsbokens framskrivning, dels att vi ännu inte vågar bedöma vad som skedde 1956–57 såsom annat än en episod.

Diagram 35 visar för gruppen *postporton* en god överensstämmelse mellan prognoslinje och utfall. Som framgår av diagram 36

Tabell 7. Reviderad prognos för konsumtionen av hushållstjänster år 1965

Grupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, miljo- ner kronor	Volymförändring i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Arbetshjälp i hemmet	222	- 40	- 26	0,7	0,6
Tvätt och bad	91	+ 30	+ 4	0,3	0,2
Postporton	57	+ 20	+ 10	0,2	0,2
Telefon och telegram	387	+ 69	+ 55	1,2	1,4
Radiolicenser	78	+ 19	+ 10	0,2	0,2
TV-licenser	18	0,1	..
Totalt	853	+ (47)	+ (42)	2,6	3,1

skedde från 1955 till 1956 en tillfällig nedgång i konsumtionen av *telefon och telegram*. Därefter har den verkliga volymen följt prognoslinjens lutning, ehuru på en något lägre nivå. För dessa bägge grupper anser vi konsumtionsbokens prognoser fortfarande vara giltiga.

Om ett hushåll innehar fler än en radioapparat krävs det ändå bara en licens. Ett undantag utgör bilradiomottagarna, för vilka krävs en separat licens. Detta betyder att antalet licenser i och för sig inte bestäms av apparatbeståndets storlek, utan av antalet hushåll och bilar som har radio. I konsumtionsboken kalkylerades med att antalet *radiolicenser* under perioden 1955-65 skulle växa med cirka 450 000. Då vid prognostillfället i stort sett samtliga hushåll hade åtminstone en radioapparat byggde prognosen på att tillväxten skulle härröra från en ökning av antalet hushåll samt antalet bilar försedda med radio. Efter tre år av prognosperioden har det verkliga antalet licenser ökat med knappt 200 000, vilket alltså är något mer än prognosen förutsatt. Avvikelsen är dock inte så stor att vi anser oss behöva revidera

volymprognosen. Däremot är det uppenbart att utgiftsandelen 1965 måste justeras upp. Orsaken är den realprisstegring på 75 procent, som genom en fördubbling av licensavgiften skett åren 1955-58. I tabell 7 har det kalkylerats med att denna realprisförändring blir bestående. Såsom framhölls i kapitel 6 har konsumtionsbokens TV-prognos felbedömt utvecklingen av apparatköpen. Och som följd därav har även prognosen över antalet *TV-licenser* slagit slint. Då vi för närvarande inte anser oss i stånd att prestera någon ny TV-prognos saknas grund för en reviderad uppskattning av den framtida licensutvecklingen.

KAPITEL 8

Resor

Prognoslinjen och den verkliga utvecklingen

Det sadet i kapitel 2, att prognoslinjen för resegruppen som helhet stämmer ganska väl med den verkliga utvecklingen men att för de olika delgrupperna vissa icke obetydliga avvikelser mellan prognos och verklighet förekommer. Detta senare framgår av diagram 37-42. Man ser där, att prognosen väsentligt underskattat bilbeståndet och därmed också utgifterna för bilars drift och underhåll. Den verkliga ökningen i bilbeståndet blev dubbelt så stor som vad prognoslinjen ger vid handen. För bilinköpsens del föreligger dock ganska hygglig överensstämmelse mellan prognos och verklighet. Beträffande utgifterna för de kollektiva färdmedlen innebar prognoslinjen en i det närmaste oförändrad volym, men dessa utgifter har i verkligheten sjunkit med omkring 10 procent. Ungefär detsamma kan sägas om motorcyklar och mopeder: prognosen innebar en liten ökning men i stället har en viss minskning kommit till stånd. Prognosen för cyklar innebar visserligen en volymminskning men dock ej alls en så kraftig som den i verkligheten konstaterade. För reseffekternas del slutligen föreligger en god överensstämmelse mellan prognos och verklighet.

Som framhållits flera gånger tidigare gällde de i konsumtionsboken givna prognoserna situationen 1965 men däremot inte

utvecklingen fram till det året. När vi för åren 1956–58 talar om prognoslinje eller prognoser är dessa uttryck något oegentliga. Med dessa uttryck menar vi ju — som sagts i första kapitlet — inga förutsägelser utan endast trenden mellan 1955 (beträffande bilar 1956) års värden och de prognosvärden, som konsumtionsboken ger för år 1965. För det stora flertalet varor är konstruktionen av en sådan trend helt meningsfull. När vi nu kommer till bilutgifterna blir emellertid trendkonstruktionen mera diskutabel. Bilutgifterna består nämligen av två separata poster, driftsutgifter samt utgifter för nyinköp, och mellan dessa två poster förekommer ett samband, som gör att konstruerandet av prognoslinjer för båda posterna kan leda till en viss inkonsekvens. Den närmare förklaringen därtill är följande.

I konsumtionsboken förutsattes, att driftskostnaderna för bilarna volymmässigt sett varierade i takt med bilbeståndets storlek och när prognosen för bilutgifterna gjordes, utfördes först och främst en beräkning av beståndets storlek och förändring år 1965. Därefter uppskattades skrotningarnas antal det året och eftersom likheten *nyinköp-skrotningar = beståndsökning* måste gälla, erhöles sedan nyinköpets antal helt enkelt genom att summerna beståndsökningen och skrotningarna.¹ När vi nu i föreliggande skrift konstruerar prognostrender för såväl bilbestånd som för bilinköp innebär detta ett helt annat förfarande; i stället för nyinköpen blir det här skrotningarna som blir »restposten». Detta förfarande leder emellertid till ett olyckligt resultat. Det visar sig nämligen, att den kombination av inköps- och beståndstrenderna, som vårt material ger skulle betyda en skrotning på

¹ För enkelhets skull har vi här bortsett från överförandet av bilar till och från bilreservregistret och med skrotningar menar vi just skillnaden mellan nyinköp och beståndsökning.

omkring 100 tusen bilar såväl 1957 som 1958. En så hög skrotningssiffra kunde man emellertid, när konsumtionsboken skrevs, absolut inte ha väntat sig. Den verkliga skrotningen uppgick i själva verket till mindre 40 tusen bilar per år.

Att konstruktionen av prognostrender på detta sätt kan leda till en viss inkonsekvens är i och för sig ingenting märkvärdigt och inte heller något, som diskvalificerar de uppgjorda prognoserna. Det är en helt naturlig följd av det använda förfarandet. Förhållandet bör emellertid uppmärksammas, eftersom det bjärt belyser det faktum, att prognoslinjen inte kan ses som en egentlig prognos. Vid den tidpunkten då konsumtionsboken skrevs kunde man aldrig ha väntat sig, att både bilbestånd och nyinköp under mellanåren skulle utveckla sig enligt prognoslinjerna. Det hade varit orimligt.

Modellernas realism

Vid prognosen för utvecklingen av bilarnas driftskostnader, vilken i själva verket innebar en prognos av bilbeståndets utveckling, utnyttjade konsumtionsboken *två* alternativa modeller. Enligt den ena — i det följande kallad inkomst-pris-modellen — skulle biltätheten i landet bestämmas av per-capita-inkomstens storlek samt av driftskostnadernas realpris. Det empiriska materialet tydde på att beståndets inkomstelasticitet var 2,1 och dess priselasticitet $-1,95$. Enligt den andra modellen — i det följande kallad USA-modellen — skulle biltätheten i vårt land från 1956 och framåt förändras i tiden på samma sätt som i USA under 1920-talet.¹

¹ USA-modellen angav för år 1965 i själva verket ett större bilbestånd än inkomst-prismodellen i det *lägre* inkomstökningalternativet. Den gav

Det framgår av diagrammen 37 och 38, att inkomst-pris-modellen ger hypotetiska värden, som avviker mycket kraftigt från de verkliga. Det gäller både bestånd och nyinköp.¹ Enligt denna modell skulle bilbeståndet i landet under åren 1957 och 1958 stiga med endast 700 respektive 25 000 enheter medan motsvarande verkliga beståndsökning blev 128 000 respektive 109 000. Även om denna modell till hela sin natur måste tänkas avse utvecklingen på lång sikt och man därför inte kan vänta sig särskilt god överensstämmelse mellan modell och verklighet för de enskilda åren, måste man anse de väldiga avvikelser, som här konstaterats, såsom diskvalificerande för modellen. Vi skall dock i nästa avsnitt återkomma till frågan om realismen i denna modelltyp.

För den alternativa hypotesen — USA-modellen — ger en jämförelse mellan modell och verklighet ett helt annat resultat. Såväl för bestånd som för inköp ger denna modell hypotetiska värden, som mycket väl ansluter sig till de verkliga. För år 1957 ger den ett bestånd, som är nära nog exakt lika stort som det verkliga och för år 1958 är avvikelsen mindre än 2 procent. Av naturliga skäl är avvikelserna beträffande inköpen förhållandevis något större men även där måste överensstämmelsen betraktas som mycket god.

Likheten mellan den svenska och den amerikanska biltäthetens utveckling är i själva verket så slående, att några kommentarer

däremot samma resultat som sistnämnda modell i det *högre* inkomstökning-alternativet. Att vi såsom konsumtionsbokens prognos för det förra alternativet valde inkomst-pris-modellens värde i stället för USA modellens visar, att inkomst-pris-modellen betraktades som vår huvudhypotes.

¹ Beräkningen av nyinköpen omfattning har tillgått så, att till den beståndsökning, som modellen ger vid handen, har adderats det i efterhand observerade skrotmingsantalet.

här kan vara på sin plats. Vi kan då börja med att ge några siffror, som visar biltäthetens utveckling i de båda länderna.¹

Sverige	{ År	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
	{ Biltäthet	36	44	49	60	74	88	100	117	131
USA	{ Biltäthet	33	46	54	64	77	85	97	118	135
	{ År	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924

I konsumtionsboken framhölls, att det möjligen kan förhålla sig så, att bilbeståndet i ett land under en introduktionsperiod tillväxer enligt någon specifik spridningsmekanism och att det då vore naturligt att utvecklingen gick lika fort i länder med likartade ekonomiska förhållanden. Denna tanke, som i konsumtionsboken var ytterst ofullständigt utformad, har utvecklats vidare i ett av Industriens Utredningsinstitut senare utgivet arbete, i det följande kallat *bilboken*.² Där gjordes gällande, att bilens introduktionsperiod är mycket lång — 20 à 30 år — och att man bör se bilismens expansion under 1950-talet icke såsom ett resultat av successiva inkomsthöjningar och prissänkningar utan såsom en pågående introduktionsprocess genererad av bland annat förbättrade vägar och servicemöjligheter, sänkta priser på begagnade bilar samt en allmän tendens i samhällslivet i riktning mot ett »bilsamhälle». En av konsekvenserna härav skulle vara, att man ännu under flera år skulle kunna vänta sig en kraftig ökning i bilbeståndet, även om inkomstnivån skulle stagnera och priserna förbli oförändrade.³ Sedan man under inledningsskedet kunnat konstatera en parallellitet med den amerikanska utvecklingen var det naturligt att vänta sig en sådan även i fortsätt-

¹ Med biltäthet menas här antalet bilar per tusen invånare.

² *J. Wallander: Studier i bilismens ekonomi, Sthlm 1958.*

³ Härvid förutsättes dock att folks framtidsförväntningar inte rubbas radikalt.

ningen. Förlopp av detta slag borde förlöpa på ungefär samma sätt i olika länder och ha en betydande stabilitet.

Låt oss så lämna bilutgifterna och övergå till att betrakta utgifterna för *kollektiva färdmedel*. Det må då först erinras om, att konsumtionsbokens hypotes om dessa utgifter var, att de skulle påverkas i stigande riktning av en stigande inkomstnivå och i fallande riktning av ökande biltäthet. Utvecklingen skulle sålunda bestämmas av den inbördes styrkan i två krafter, som drog i motsatta riktningar. Det framhölls att samspelet mellan dessa krafter kunde väntas vara sådant, att utgifterna för de kollektiva färdmedlen till en början skulle stiga något för att sedan efter några år börja minska.

Som framgår av diagram 41 har en ganska god överensstämmelse mellan modell och verklighet uppnåtts. Visserligen har modellen något underskattat minskningen i utgifterna men den underskattningen syns ej vara så stor, att den ger anledning till att utdöma hypotesen. Att vi redan under de här betraktade åren fått en minskning i utgifterna och inte såsom konsumtionsboken förutsagt först en ökning några år och sedan en minskning, beror uppenbarligen på biltäthetens snabba ökning.

För *reseffekternas* del har, som framgår av diagram 42, en god följsamhet uppnåtts mellan modell och verklighet. Någon anledning att förändra hypotesen finns inte.

Beträffande *cyklar* samt *motorcyklar och mopeder* var konsumtionsbokens prognoser så schematiska, att man inte kan tala om någon egentlig modell. Vi har därför inte heller kunnat beräkna några modellvärden.

Bilbeståndet och inkomstutvecklingen

Enligt den ena av konsumtionsbokens två modeller för bilbeståndets utveckling skulle tillväxten i detta bestånd huvudsakligen bestämmas av inkomst- och prisutvecklingen. Som framgått av föregående avsnitt har vi kunnat konstatera, att denna modell stämt mycket dåligt med den verkliga utvecklingen i vårt land under åren 1957 och 1958. I stället för den stagnation i bilbeståndet, som modellen gav vid handen för dessa två år, kom en mycket kraftig ökning till stånd. Detta förhållande ger oss anledning att ställa frågan, om denna inkomst-pris-modell är helt orealistisk, eller om giltigheten är beroende av vissa villkor. Vi kan också fråga oss, om det verkligen föreligger ett definitivt motsatsförhållande mellan denna modell och den i bilboken utvecklade introduktionsteorin.

Låt oss börja med att anlägga ett *kortsiktigt* perspektiv och därvid betrakta ett samhälle, i vilket ekonomin efter en tids expansion mer eller mindre plötsligt stagnerar. Kan vi i det fallet vänta oss, att bilbeståndet skall stagnera samtidigt med omslaget i inkomstutvecklingen. Nej, det skulle vara en ren tillfällighet om så skulle bli fallet. Det finns flera skäl därtill (jämför vad som ovan sagts om bilbokens introduktionsteori). Den förklaring som ligger närmast till hands att tänka på är kanske dock följande. Även vid en stillastående inkomstnivå och vid oförändrade priser finns det alltid ett antal personer, som byter sin gamla bil mot en ny. En ström av nya bilar kommer därför att tillföras det existerande beståndet och det finns inget som säger, att den strömmen skulle vara lika stor som den samtida beståndsavtappning, som sker genom skrotningar. Därmed är också sagt, att det inte finns någonting som säger, att bilbeståndet i ett samhälle

skulle sluta att växa, därför att inkomstnivån och priserna under några år förblir oförändrade. Detta förhållande, som påpekats redan i bilboken, gör givetvis, att konsumtionsbokens inkomstpris-modell inte kan vara ett lämpligt prognosinstrument för utvecklingen på kort sikt. Det förefaller rimligare att vid en analys utgå ifrån nyinköpen och skrotningarna såsom de primära variablerna och betrakta beståndsökningen som en »restpost».

Men hur ter sig då situationen, om vi anlägger ett *långsiktigt* perspektiv? Kan vi tänka oss, att bilbeståndet kan fortsätta att växa »av sig självt» hur länge som helst oberoende av den ekonomiska utvecklingen i övrigt? Mer konkret skulle vi kunna ställa den frågan på följande sätt: Antag som förut, att ekonomin efter en tids expansion plötsligt stagnerar. Kommer då bilbeståndet att växa hur länge som helst eller finns det någon ekonomisk kraft, som sätter en gräns för tillväxten? Låt oss se vad vi kan säga därom.

Det sades nyss, att man mycket väl kan tänka sig, att bilbeståndet fortsätter att öka en tid även om ekonomin stagnerar. Om så sker måste det leda till ett ökat utbud av begagnade bilar och vid i övrigt oförändrade omständigheter kan detta ökade utbud inte finna avsättning annat än via sänkta priser. Genom den prissänkningen kommer emellertid regelbundna bilbyten att te sig dyrare — genom ökade avskrivningar — för den kategori personer som köper nya bilar.¹ Dessa personer får därigenom incitament till att behålla sina bilar något längre än de tidigare gjort och därigenom kommer antalet nyinköp per tidsenhet att minska. Samtidigt leder prissänkningarna — vid oförändrade skrotpriser — rimligen till ökad skrotningsfrekvens.

¹ Detta kan också uttryckas så, att det ter sig billigare för folk, att *behålla* sina gamla bilar.

Så länge som bilbeståndet i en stagnerad ekonomi ökar, uppkommer tydligen genom nu nämnda mekanism en kraft, som leder till minskade nyinköp och till ökade skrotningar. Förr eller senare måste då den punkt nås vid vilken nyinköpen blir just lika många som skrotningarna och när så blir fallet växer bilbeståndet inte mer. Samtidigt slutar priserna på begagnade bilar att sjunka. Man skulle kunna säga, att bilmaknaden i det läget är *mättad*. Utmärkande för denna mättnadspunkt skulle då vara, att marknaden tillförts så många bilar av olika åldrar, att varje tendens till ytterligare ökning i beståndet framkallar en med samma kraft verkande tendens i motsatt riktning. Man kan också uttrycka saken så, att mättnadspunkten är det jämviktsläge, mot vilket bilbeståndet tenderar vid förekommande inkomst- och prisnivåer.¹

Definierad på nu nämnt sätt blir bilbeståndets mättnadspunkt givetvis inte absolut utan beroende av rådande ekonomiska förhållanden. Att bland dessa den allmänna inkomstnivån, priset på nya bilar samt kostnaderna för bilars drift och underhåll blir särskilt betydelsefulla, är helt självklart. Vid förändringar i dessa faktorer kommer således mättnadspunkten att förskjutas och en ny anpassningsprocess att börja (eller att lagras ovanpå den pågående processen). Hela tiden kommer då det verkliga bilbeståndet att »släpa efter» motsvarande mättnadslägesbestånd.

Om man ser bilexpansionens mekanism på nu nämnt sätt kan man göra gällande, att den i konsumtionsboken använda inkomstpris-modellen skulle kunna vara tillämpbar för *mättnadslägenas* förskjutningar vid ändringar i inkomster och priser. Huruvida

¹ Givetvis får man även i en fullständigt stagnerande ekonomi tänka sig vissa oscillationer omkring detta jämviktsläge på grund av bilbeståndets åldersfördelning.

den också skulle kunna användas såsom en modell för bilbeståndets faktiska utveckling, blir då beroende på *hur* mycket det verkliga beståndet släpar efter motsvarande mättnadslägesbestånd. Är eftersläpningen ringa kan kanske modellen anses rimlig, men är eftersläpningen stor blir den otillfredsställande. Såvitt man kan se från de senaste årens utveckling i vårt land förefaller situationen här dock ha varit den, att inkomst-pris-modellen inte ens för analyser med långsiktiga perspektiv kan anses såsom ett tillfredsställande analysinstrument.

Det må nu observeras, att den ovan antydda mekanismen för bilbeståndets utveckling inte endast står i full samklang med utan även helt enkelt är en speciell aspekt på den i bilboken framförda introduktionsteorin. Vid diskussionen av denna teori behandlar emellertid bilboken den effekt, som kommer från prisutvecklingen på marknaden för begagnade bilar, mycket kortfattat — huvudvikten läggs på eftersläpningarna i konsumenternas reaktioner och på samhällets omdaning till ett »bilsamhälle». Det är anledningen till att vi här ansett det befogat med en lite mer ingående diskussion av denna priseffekt. Vad som här sagts bör sålunda ses icke som ett försök till en ny och självtillräcklig hypotes utan som ett komplement till den i bilboken framförda introduktionsteorin.

Den framtida utvecklingen

I föreliggande avsnitt skall vi nu diskutera frågan i vilken mån vi har anledning att revidera de i konsumtionsboken gjorda prognoserna på grund av vad som framkommit vid konfrontation av den verkliga utvecklingen under åren 1956–58 med våra prognoslinjer och våra modeller. Det må därvid observeras, att de prognoser i konsumtionsboken vi därvid har i minnet är de, som

framställts för det tvåprocentiga inkomstökningalternativet. Vidare gäller, att för samtliga varugrupper en viss revidering är påkallad redan av det skälet, att den i konsumtionsboken utnyttjade beräkningen av befolkningstillväxten fram till år 1965 visat sig orealistisk och därför ersatts av nya beräkningar vilka ger vid handen, att befolkningen skulle öka betydligt snabbare än vad vi ursprungligen räknat med.

För att börja med utgifterna för bilars drift och underhåll kan det omedelbart sägas, att den prognos, som konsumtionsboken ger, förefaller föga rimlig. Enligt den skulle vi här i landet år 1965 ha ett bilbestånd på 1,3 miljoner bilar och med tanke på, att beståndet redan nu torde ha överstigit miljongränsen förefaller siffran 1,3 miljoner alldeles för låg. Vi såg ju också i föregående avsnitt, att den ena av de båda modeller konsumtionsboken använt måste förkastas, samtidigt som vi såg, att USA-modellen stämt bra. Då vi inte kan spåra några säkra tecken på att parallelliteten mellan den svenska och den amerikanska utvecklingen skulle avbrytas inom de närmaste åren förefaller det motiverat att vid revideringen av vår prognos följa den i bilboken framställda prognosen, vilken just vilar på hypotesen om att nämnda parallellitet kommer att fortsätta ännu några år.

Enligt bilbokens prognos skulle år 1965 nyinköpen uppgå till 190 tusen bilar och beståndet till 1,5 miljoner. Med hänsyn tagen till att vi i föreliggande skrift räknar med en större befolkningsökning än man gjorde i bilboken är det dock motiverat att höja dennas prognossiffror för inköp och bestånd till 200 tusen respektive 1,6 miljoner.

Som ovan nämnts ger vår prövning av konsumtionsbokens modell för de *kollektiva färdmedlen* inte anledning till förändring av modellen. Denna i kombination med nyssnämnda prognos för

Tabell 8. Reviderad prognos för resor år 1965

Grupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, miljoner kronor	Volymförändring i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Bilar, inköp	894	+ 57	+ 36	2,7	2,6
Bilar, drift	1 075	+ 151	+ 65	3,2	4,3
Kollektiva färdmedel	1 306	- 3	+ 6	3,9	3,2
Motorcyklar och mopeder	265	+ 10	+ 22	0,8	0,7
Cyklar	78	- 25	- 8	0,2	0,2
Reseffekter	34	+ 30	+ 18	0,1	0,1
Totalt	3 652	+ 50	+ 36	11,0	11,1

bilbeståndet, ger en siffra på utgifterna för de kollektiva färdmedlen, som ligger väsentligt under den i konsumtionsboken givna prognossiffran. Att så blir fallet beror på att denna nya prognos bygger på ett betydligt större bilbestånd än den gamla prognosen gjorde.

För *reseffekternas* del finns ingen anledning att ändra prognosen, men när vi kommer till utgifterna för *motorcyklar och mopeder* samt för *cyklar* är frågan om behov av revidering inte lika enkel. Vi såg ju i detta kapitelns första avsnitt, att vår prognos för cyklar stämde ganska dåligt och även om avvikelserna mellan modell och verklighet för gruppen motorcyklar och mopeder inte var särskilt stora, så gick dock prognosen i fel riktning. Det må emellertid observeras, att prognosen för denna senare grupp i viss mån utgick från den tanken, att den stora ansvällning av ungdomskullarna, som kan förutses för 1960-talets början och mitt, skulle leda till väsentligt ökade köp av särskilt mopeder och motorcyklar. Denna förväntade befolkningsutveckling gör, att det knappast kan sägas föreligga anledning att ändra den gjorda

prognosen för motorcyklar och mopeder. Beträffande cyklarna vore dock en prognosförändring befogad. Cykelutgifterna blir sannolikt mindre än vi räknat med. *Hur* mycket mindre är emellertid ytterligt svårt att säga och vi avstår därför att göra någon ny prognos.

KAPITEL 9

Rekreation

Utgiftsandelen för huvudgruppen rekreation har under åren 1955–58 varit nästan oförändrad, dvs. knappt 6 procent. Index för realpriset har under samma tid sjunkit med ett par procent medan volymen ökade med cirka 6 procent från 1955 till 1957 för att sedan stagnera år 1958.

Om prognosen för huvudgruppen ställs i relation till den faktiska utvecklingen kan det konstateras, att med undantag för 1958 föreligger en ganska god överensstämmelse. Detta förhållande är ett resultat av att prognoserna för vissa undergrupper slagit väl ut, medan för övriga undergrupper feluppskattningarna i stort sett tar ut varandra.

Det finns anledning att något kommentera det faktum, att rekreationsvolymen under de tre sista åren vuxit i en långsammare genomsnittstakt än den totala konsumtionen. Ett utmärkande drag i utvecklingen har ju hittills varit att den mera »umbärliga» konsumtionen expanderat särskilt kraftigt. Mot bakgrund härav borde man kunna vänta sig att rekreationsutgifterna skulle stiga kraftigt, emedan de direkt syftar att göra den allt längre fritiden mer innehållsrik.

Det man vanligen tänker på, när man talar om rekreationskonsumtion är ett betydligt vidare begrepp än det som svarar mot konsumtionsbokens grupp rekreation. Begreppet rekreationskonsumtion omfattar betydligt fler varor och tjänster än de som inrangerats under vår huvudgrupp rekreation. Inom nästan

alla konsumtionsområden återfinns utgifter av rekreativkaraktär. För att bara ge några få exempel på sådana utgifter, vilka dock icke ingår i konsumtionsbokens rekreativgrupp, kan vi nämna utgifterna för sprit och vin, konditorivaror, musikinstrument, resor och fordon. Stigande inkomster i förening med ökad fritid återverkar naturligtvis på alla dessa olika rekreativformer, ehuru i olika grad emedan de i större eller mindre utsträckning är substitut för varandra.

I och för sig är det alltså inget anmärkningsvärt att den huvudgrupp som här kallats rekreation visar en måttlig volymtillväxt. För det första ligger tyngdpunkten hos rekreativutgifternas expansion inom andra huvudgrupper, varvid särskilt resegruppen bör nämnas. Vidare finns ett utpräglat substitutionsförhållande mellan flera av undergrupperna inom rekreation å ena sidan och utanför huvudgruppen rekreation stående konsumtion å den andra. Enligt utländska erfarenheter återverkar sålunda televisionens segertåg negativt på utgifterna för bland annat veckopress och bio.

Det är klart att en viss indelning av konsumtionen i olika grupper av varor och tjänster med tiden kan komma att framstå som mindre lämplig än när den ursprungligen fastställdes. Och uppenbarligen finns det motiv att ifrågasätta om inte huvudgruppen rekreation borde ges en annan sammansättning än den nu gällande.

Böcker, tidningar och nöjen

Prognoserna för de tre undergrupperna böcker, tidningar och nöjen var baserade på numeriska modeller, medan framtidsbedömningarna för övriga undergrupper var av mera schema-

tisk natur. Det har därför syntts lämpligt att behandla de förstnämnda undergrupperna under en separat rubrik.

Som framgår av diagram 43 har konsumtionen av *böcker och papper* sjunkit något under senare år och kommit att allt mer avvika från prognoslinjen. Däremot visar modellen på en bättre anslutning till den verkliga utvecklingen. Detta syns naturligt emedan långsiktsprognozen baserats på ett antagande om oförändrat realpris medan från 1955 till 1958 realpriset stigit med 9 procent.

Att den konsumerade volymen böcker och papper gått tillbaka behöver i och för sig inte tyda på ett minskat läsintresse. Under efterkrigstiden har nämligen böcker i billighetsupplagor och böcker i fickformat expanderat mycket kraftigt. Och dessa nya typer av böcker har bidragit till volymutvecklingen i förhållande till sitt lägre pris och inte i förhållande till antal sidor eller kilo papper. Detta innebär att en strukturförändring av bokmarknaden till förmån för billiga böcker kan medföra att våra volymsiffror visar vikande tendenser trots att t. ex. antalet köpta boksidor stiger. Med hänsyn härtill kan lämpligheten av vårt volymbegrepp diskuteras. Frågan är om inte ett volymmått där billighetsböckerna vägde »tyngre» än de nu gör vore att föredra, såsom t. ex. antalet köpta boksidor.

Det volymmått som av oss använts har framkommit genom att den varje år beräknade utgiftssumman dividerats med ett prisindex, som bygger på posterna böcker och skrivmateriel i socialstyrelsens underlag för konsumentprisindex. Prisindex för posten böcker beräknas där enbart på grundval av nyutkommen svensk skönlitteratur. Om det sedan är så att prisutvecklingen för övriga delar av bokmarknaden, såsom t. ex. översättningslitteratur, uppslagsböcker, billighetsserier etc., är annorlunda fås

en felaktig uppskattning av volymen. Vi vill därför reservera oss för att den verkliga volymutvecklingen kan tänkas avvika från de värden som angivits i diagram 43.

Med ovanstående reservation i minnet noterar vi att den särskilt sedan slutet av 1940-talet fortgående tendensen med stigande realpris på böcker har gällt även under senare år. Detta talar för att prognosantagandet om ett oförändrat realpris ej kommer att uppfyllas. I tabell 9 återges en reviderad prognos för bokkonsumtionen, vilken är baserad på ett antagande om att realpriset, såsom det här beräknats utan hänsyn till förskjutningar av boksortimentet, kommer att stiga med 20 procent från 1955 till 1965. Modellens priselasticitet är $-0,85$.

I fråga om *tidningar* ligger den verkliga konsumtionen likaledes under såväl prognoslinje som modell (diagram 44). Att modellen avviker så pass mycket hänger samman med att den ej inkluderar priset som en förklaringsfaktor. Realpriset på tidningar har 1955-58 stigit med cirka 6 procent och vi har för veckopressens del konstaterat en icke obetydlig priskänslighet. Hade vår modell även tagit hänsyn till priset skulle alltså ett närmande skett mellan modell och faktisk utveckling. Avvikelsen är dock inte så stor att den föranleder nya beräkningar, särskilt som stegringen av realpriset helt hänför sig till ett engångslyft 1956. Konsumtionsbokens modell accepteras alltså och vi behåller vårt tidigare antagande om att realpriset år 1965 skall ha återställts till 1955 års läge. Vi vill dock reservera oss för att televisionens expansion kan komma att verka något återhållande på åtminstone köpen av veckopress.

Diagram 45 visar att undergruppen *nöjen* företer en mycket god överensstämmelse mellan modell och verklighet. Det finns synbarligen ingen anledning att revidera modellen.

Övriga rekreationsgrupper

Gemensamt för de fyra återstående undergrupperna är att prognoserna bygger på ganska schematiska antaganden om en viss framtida utveckling av utgiftsandelen under förutsättning av oförändrade realpriser. Med det kunskapsunderlag som stod till buds visade det sig inte möjligt att formulera några mer förfinade hypoteser. Vi får därför här inskränka oss till att undersöka om våra uppskattningar ser ut att peka rätt.

För *sportartiklar och leksaker* antogs en i framtiden oförändrad utgiftsandel på 0,5 procent. Såväl utgiftsandel som relativpris har emellertid visat sjunkande tendenser år 1956-58, vilket åter speglas i en stagnerande volymserie.

I fråga om *tippning och lotteri* antogs att den tidigare tillväxten skulle fortsätta, vilket hittills visat sig innebära överskattning. I stället för att successivt öka har utgiftsandelen stagnerat.

Beträffande *blommor* samt *fotografering* förutsades för den förra gruppen att utgiftsandelen skulle sjunka något och för den se-

Tabell 9. Reviderad prognos för rekreationsutgifterna år 1965

Grupp	Konsumtion i löpande priser år 1958, miljo- ner kronor	Volymökning i procent		Utgiftsandel i procent	
		1955-65	1958-65	1958	1965
Sportartiklar o. leksaker	148	18	15	0,4	0,5
Böcker och papper	279	15	25	0,8	1,0
Tidningar	466	43	35	1,4	1,5
Nöjen	380	19	12	1,2	1,1
Lotteri, tippning etc.	306	0,9	1,3
Blommor	126	0,4	0,3
Fotografering	190	0,6	0,6
Totalt	1 895	35	27	5,7	6,2

nare att den skulle stiga något fram till 1965. Under åren 1955-58 har den verkliga utvecklingen tenderat att följa prognoserna.

Angående dessa grupper kan vi alltså konstatera att uppskattningarna varit bättre för blommor och fotografering än för sportartiklar och leksaker samt tippning och lotteri. Då vårt kunskapsunderlag är lika bräckligt som tidigare har vi emellertid ingen möjlighet att nu prestera bättre underbyggda framtidsbedömningar, varför konsumtionsbokens prognoser för utgiftsandelarna kvarstår.

Summary

For several years research has been going on at the Industrial Institute for Economic and Social Research in the long run development of the Swedish economy. As a link in this work a study of private consumption was published in 1957.¹ The development during the period 1931-55 was analysed with extensive statistical material as the basis. The analyses led to prognoses about the changes in consumption up to 1965 for about 60 groups of goods and services.

In most cases the prognoses were formulated as a mathematical relationship between, on one side, the particular consumption pattern in question and on the other side different demand determining factors. This meant that the prognoses were based on certain assumptions concerning the development of these factors up to 1965. Thus assumptions were made concerning real income, real prices, and population.

The aim of this paper is to make a review of the prognoses in question. Since they were advanced new evidence has come forward which makes it possible to judge their validity. It can be said that the estimates only concerned the year 1965 and not what shall happen up to that time. Consequently the actual

¹ *R. Bentzel* (and others): *Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65* (Private Consumption in Sweden 1931-65). 475 p. Sthlm 1957.

development from 1955 to the present time can not definitely contradict the prognoses. Furthermore the predictions had a long term viewpoint and disregarded business cycle disturbances in the market. It is clear, however, that the new facts which have been advanced in the last few years may have made the formulated demand models and the assumptions less plausible than they were when proposed. When this is the case there is reason to revise the prognoses.

The new information which has come to hand consists mainly of new data on the population, income and price development and new information on consumption. When the prognoses were published the statistical series were on hand to 1955. To a large extent the figures for 1955 were, however, preliminary. Now there are definite figures for 1955 and completely new data for the years 1956, 1957 and 1958. Even now, however, the figures for the last year, i.e. 1958, are preliminary.

Although the prognoses concerned the year 1965 but not the period preceding that year, it is of interest to construct the trend which the prognoses for different groups indicate. If the trend values are compared to the actual values for 1956-58 it is possible to get an idea about whether the predictions point in the right direction or not. As the components in a prognosis consist of both assumptions and a numerical model of the demand function, a good correspondence between prognosis values and actual values can arise, not only in the favourable case, where both the assumptions and the model are factual, but also in the unfavourable case where mistakes in the assumptions and in the model cancel each other out. It follows that a comparison of the prognosis and reality gives rather little information on whether the model is a good one or not.

The models, therefore, have been tested by constructing the course which the predictions might have taken had they been based on the actual development of the demand determinants. If there is a good correlation between the courses of the model in question and the actual consumption it indicates that the model is realistic too. However it is evident that a lack of correspondence between the long run model and reality can be the effects of the business cycle. Hence even rather big divergences do not necessarily invalidate the model.

In the diagram appendix to this paper our prognoses are tested for a large number of consumption groups. Because of a scarcity of statistical information, some of the predictions had to be of a rather schematic character. For these groups it was considered uninteresting to present a formal test. In many diagrams the prognosis trend starts from the model value for 1955 and not from the actual value for 1955. In these cases the model value for 1955 has been considered as a point on a trend line, hence it was thought to be most natural to attach the prediction to the 1955 model value in the diagram.

The total consumption has been divided into eight main groups, which are split up into sub-groups. The correlation between the model and reality, in general, is better for the main groups than for the sub-groups. This is natural since those sub-groups belonging to the same main group often act as each others' substitute. Our overestimation of the consumption for a sub-group is often counteracted by an underestimation for other groups belonging to the same main group. Thus an overestimation of the consumption of flour is counteracted by an underestimation of bread consumption and an overestimation of the purchases of ready-made clothing by an underestimation

in the purchases of cloth etc. For durable goods, the predictions have not worked out especially well. A glance at the diagrams shows, further, that it is not unusual for the models to follow reality closely, though at different levels. This means that the predictions have started from a level which from the long run point of view cannot be considered as "normal".

The review has resulted in a revision of the prognoses published earlier. The new predictions, which are given in tables in the text, are based on the supposition that the population shall grow by 4 per cent up till 1965. Further it is assumed that real income *per capita* shall increase by 2 per cent per year. Assumptions have also been made on the future development of the marriage-rate, the age-structure of the population, real prices etc.

Tabell- och diagrambilaga

Det grundmaterial som redovisas i denna bilaga har i allt väsentligt hämtats från de källor och framräknats enligt de metoder som redovisats i institutets utredning »Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65». Den huvudsakliga källan för konsumtionsvärdena i löpande priser är Konjunkturinstitutets nationalinkomstberäkningar. I fråga om den nya varugruppen TV-apparater gäller att tillförlitlig försäljningsstatistik saknas. Med hjälp av branschorgan har det dock varit möjligt att göra en uppskattning av försäljningen för åren 1956-58.

Prisutvecklingen har i huvudsak bestämts med ledning av Socialstyrelsens opublicerade delserier för konsumentprisindexberäkningarna. De använda uppgifterna för medelfolkmängd och antal konsumtionsenheter åren 1956-58 samt den reviderade befolkningsprognosen för år 1965 framgår av nedanstående sammanställning:

År	Medelfolkmängd (miljoner)	Medelantal konsumtionsenheter (miljoner)
1956	7,32	6,27
1957	7,37	6,32
1958	7,41	6,37
1965, prognos	7,77	6,65

Tabell 1. Huvudgrupper — Main groups

År Year	Livsmedel <i>Food and beverages</i>	Bostad <i>Housing, fuel and light</i>	Beklädnad <i>Clothing</i>	Hernut- rustning <i>House- hold goods</i>	Hushålls- tjänster <i>Mis- cellaneous services</i>	Resor <i>Travel</i>	Rekrea- tion <i>Recrea- tion</i>	Sjukvård ochhygien <i>Medical and perso- nal care</i>	Summa <i>Total</i>
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current prices.</i>									
<i>Millions of kronor</i>									
1955	11 704	3 843	3 619	1 783	695	2 866	1 625	1 475	27 610
1956	12 533	4 379	3 832	1 915	724	3 073	1 746	1 611	29 813
1957	12 775	4 593	3 986	2 214	763	3 448	1 871	1 704	31 354
1958	13 345	5 109	4 099	2 339	853	3 652	1 895	1 848	33 140
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumption.</i>									
<i>Percentages</i>									
1955	42,4	13,9	13,1	6,5	2,5	10,4	5,9	5,3	100
1956	42,0	14,7	12,9	6,4	2,4	10,3	5,9	5,4	100
1957	40,7	14,6	12,7	7,1	2,4	11,0	6,0	5,4	100
1958	40,3	15,4	12,4	7,1	2,6	11,0	5,7	5,6	100
<i>C. Volymindex: 1955 = 100 — Volume index: 1955 = 100</i>									
1955	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1956	102	103	107	106	99	103	104	105	104
1957	101	102	109	119	99	109	107	109	105
1958	101	109	110	124	103	111	106	114	107
<i>D. Prisindex: 1955 = 100 — Price index: 1955 = 100</i>									
1955	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1956	105	110	99	102	106	104	104	104	104
1957	108	117	101	105	111	110	108	107	108
1958	113	122	103	106	119	115	110	110	112

Tabell 2. Livsmedel — Food and beverages

År Year	1	2	3	4	5	1-5	6	7	8
	Mjöl o. gryn <i>Flour and grain</i>	Bröd o. bak- verk <i>Bread and confec- tionary</i>	Potatis o. rot- frukter <i>Pota- toes and root ve- getables</i>	Grön- saker, frukt o. bär <i>Fruit and vege- tables</i>	Socket, choklad o. kryd- dor <i>Sugar, chocolate, spices</i>	Summa vegeta- bilier <i>Total 1-5</i>	Mjölk, grädde o. ost <i>Milk, cream, cheese</i>	Matfett <i>Butter and mar- garine</i>	Kött, fläsk o. ägg <i>Meat, pork and eggs</i>
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current</i>									
1955	244	857	372	1 085	901	3 459	1 052	805	2 121
1956	232	944	387	1 141	976	3 681	1 185	785	2 348
1957	231	1 005	306	1 182	992	3 716	1 242	730	2 377
1958	220	1 064	410	1 222	1 054	3 970	1 335	710	2 458
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total con-</i>									
1955	0,88	3,10	1,35	3,93	3,26	12,5	3,81	2,92	7,68
1956	0,78	3,17	1,30	3,83	3,27	12,3	3,97	2,63	7,88
1957	0,74	3,21	0,98	3,77	3,16	11,9	3,96	2,33	7,58
1958	0,66	3,21	1,24	3,69	3,18	12,0	4,03	2,14	7,42
<i>C. Volymindex: 1955 = 100 — Volume index: 1955 = 100</i>									
1955	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1956	94	102	103	107	110	105	98	95	99
1957	90	104	101	103	111	104	99	94	101
1958	87	105	101	110	112	107	97	103	102
<i>D. Prisindex: 1955 = 100 — Price index: 1955 = 100</i>									
1955	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1956	101	108	101	99	98	101	107	103	112
1957	105	113	81	106	100	103	120	96	111
1958	104	118	109	103	105	108	131	86	113

9	6-9	10	11	12	13	14	10-14	1-9, 14	
Fisk <i>Fish</i>	Summa animalier <i>Total</i> 6-9	Kaffe, te och kakao <i>Coffee, tea and cocoa</i>	Malt-, och läske- drycker <i>Beer and soft drinks</i>	Sprit och vin <i>Wine and spirits</i>	Tobak <i>Tobacco</i>	Förtäring utom hemmet <i>Meals outside the home</i>	Summa övriga livs- medel <i>Total</i> 10-14	Summa egent- liga livs- medel <i>Total</i> 1-9, 14	Summa <i>Total</i>

prices. Millions of kronor

358	4 335	654	539	1 219	892	607	3 911	8 401	11 704
382	4 699	756	524	1 408	896	569	4 153	8 949	12 533
395	4 743	752	545	1 508	949	563	4 316	9 022	12 775
408	4 912	723	573	1 523	1 072	572	4 463	9 454	13 345

sumption. Percentages

1,30	15,7	2,37	1,95	4,42	3,23	2,20	14,2	30,4	42,4
1,28	15,8	2,54	1,76	4,72	3,01	1,91	13,9	30,0	42,0
1,26	15,1	2,40	1,74	4,81	3,03	1,80	13,8	28,8	40,7
1,23	14,8	2,18	1,73	4,60	3,23	1,73	13,5	28,5	40,3

100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
101	98	111	94	116	100	88	104	100	102
99	99	112	94	106	100	81	100	100	101
99	101	119	89	96	103	78	97	101	101

100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
106	111	104	103	100	100	107	102	106	105
111	111	103	108	116	106	114	110	108	108
115	113	93	119	130	117	120	117	111	113

Tabell 3. Bostad — Housing, fuel and light

År Year	1	2	3	4	2-4	Summa Total
	Bostad exkl. bränsle <i>Housing</i>	Bränsle <i>Fuel</i>	Kokgas <i>Gas</i>	Elektrisk ström <i>Electricity</i>	Bränsle och lyse <i>Fuel, gas, electricity</i>	
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current prices. Millions of kronor</i>						
1955	2 406	962	46	429	1 437	3 843
1956	2 694	1 132	56	497	1 685	4 379
1957	2 909	1 093	57	534	1 684	4 593
1958	3 215	1 168	62	664	1 894	5 109
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumption. Percentages</i>						
1955	8,71	3,48	0,17	1,55	5,20	13,9
1956	9,04	3,80	0,19	1,67	5,65	14,7
1957	9,28	3,49	0,18	1,70	5,37	14,6
1958	9,70	3,52	0,19	2,00	5,72	15,4
<i>C. Volymindex: 1955 = 100 — Volume index: 1955 = 100</i>						
1955	100				100	100
1956	103				104	103
1957	107				95	102
1958	111				106	109
<i>D. Prisindex: 1955 = 100 — Price index: 1955 = 100</i>						
1955	100				100	100
1956	109				112	110
1957	113				123	117
1958	120				124	122

Tabell 4. Beklädnad — Clothing

Ar Year	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Summa Total
	Skor Foot- wear	Sko- repara- tioner Foot- wear repairs	Garner Yarns	Tyger Appa- rel fabrics	Skräd- deriar- bete Tailor- ing	Konfek- tions- varor Ready- made garments	Trikå- varor Hosiery and knit- wear	Hattar och mössor Hats and caps	Päls- varor Furs	Skinn- kläder Leather clothing	Händ- väskor Hand- bags	
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current prices. Millions of kronor</i>												
955	531	52	66	436	138	1 495	500	96	122	94	89	3 619
956	576	56	71	444	154	1 551	558	89	143	96	94	3 832
957	606	57	71	438	157	1 619	600	88	147	108	95	3 986
958	618	54	76	489	167	1 629	603	87	148	133	95	4 099
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumption. Percentages</i>												
955	1,92	0,19	0,24	1,58	0,50	5,41	1,81	0,35	0,44	0,34	0,32	13,1
956	1,93	0,19	0,24	1,49	0,52	5,20	1,87	0,30	0,48	0,32	0,32	12,9
957	1,93	0,18	0,23	1,40	0,50	5,16	1,91	0,28	0,47	0,34	0,30	12,7
958	1,86	0,16	0,23	1,48	0,50	4,92	1,82	0,26	0,45	0,40	0,29	12,4
<i>C. Volymindex: 1955 = 100 — Volume index: 1955 = 100</i>												
955	100		100		100	100		100		100		100
956	106		105		106	118		105				107
957	109		102		107	123		107				109
958	108		113		104	126		111				110
<i>D. Prisindex: 1955 = 100 — Price index: 1955 = 100</i>												
955	100		100		100	100		100		100		100
956	102		99		98	95		101				99
957	104		102		101	98		102				101
958	107		101		105	96		104				103

Tabell 5. Hemutrustning — Household goods

År Year	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Su T
	Möbler och belys- nings- armatur <i>Furni- shings</i>	Glas o. porcelain <i>Glass and china- ware</i>	Hemin- rednings- textilier <i>House- hold textiles</i>	Järn- varor <i>Hard- ware</i>	Syma- skiner <i>Sewing ma- chines</i>	Damm- sugare <i>Va- cuum cleaners</i>	Radio- appara- ter <i>Radio sets</i>	TV-ap- parater <i>Tele- vision sets</i>	Musikin- strument, konst och antikvite- teter <i>Musical instruments art and antiques</i>	Ur och guld- smeds- varor <i>Jewel- lery, clocks and watches</i>	
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current pr. Millions of kronor</i>											
1955	419	187	475	174	87	45	134	—	57	205	1
1956	418	211	489	198	96	47	155	34	58	209	1
1957	454	215	543	208	96	45	177	189	66	221	2
1958	466	208	549	204	96	45	183	284	72	232	2
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumpt Percentages</i>											
1955	1,52	0,68	1,72	0,63	0,32	0,16	0,49	—	0,21	0,74	
1956	1,40	0,71	1,64	0,66	0,32	0,16	0,52	0,11	0,19	0,70	
1957	1,45	0,69	1,73	0,66	0,31	0,14	0,56	0,60	0,21	0,70	
1958	1,41	0,63	1,66	0,62	0,29	0,14	0,55	0,86	0,22	0,70	
<i>C. Volymindex: 1955 = 100¹ — Volume index: 1955 = 100</i>											
1955	100	100	100	100	100	100	100	—	100	100	1
1956	102	108	101	113	105	101	111	100	100	100	1
1957	111	107	110	106	101	95	121	548	104	92	1
1958	112	100	108	102	100	95	124	913	111	95	1
<i>D. Prisindex: 1955 = 100¹ — Price index: 1955 = 100</i>											
1955	100	100	100	100	100	100	100	—	100	100	1
1956	98	105	102	101	105	103	104	100	102	102	1
1957	98	107	104	112	109	106	109	100	111	117	1
1958	99	112	107	115	110	106	110	90	113	119	1

¹ För TV-apparater: 1956 = 100.

Tabell 6. Hushållstjänster — Miscellaneous services

År Year	1	2	3	4	5	6	Summa Total
	Arbets- hjälp i hemmet <i>Domestic services</i>	Tvätt och bad <i>Laundry, baths</i>	Postporton <i>Postage</i>	Telefon och telegram <i>Telephone, telegrams</i>	Radio- licenser <i>Radio licences</i>	TV- licenser <i>Television licences</i>	
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current prices. Millions of kronor</i>							
1955	245	64	47	302	37	.	695
1956	238	77	51	311	47	0	724
1957	215	88	55	345	55	5	763
1958	222	91	57	387	78	18	853
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumption. Percentages</i>							
1955	0,80	0,23	0,17	1,09	0,13	—	2,5
1956	0,80	0,26	0,17	1,04	0,16	—	2,4
1957	0,69	0,28	0,18	1,10	0,18	0,02	2,4
1958	0,67	0,27	0,17	1,17	0,24	0,05	2,6
<i>C. Volymindex: 1955 = 100¹ — Volume index: 1955 = 100</i>							
1955	100	100	100	100	100	—	100
1956	93	115	109	98	103	—	99
1957	84	127	109	101	106	100	99
1958	81	124	108	109	108	360	103
<i>D. Prisindex: 1955 = 100¹ — Price index: 1955 = 100</i>							
1955	100	100	100	100	100	—	100
1956	105	105	100	106	123	—	106
1957	105	109	107	113	141	100	111
1958	112	114	112	117	196	100	119

¹ För TV-licenser: 1957 = 100.

Tabell 7. Resor — Travel

År Year	1	2	3	4	5	6	7	8	9	5-9	10
	Motorfordon — <i>Motor vehicles</i>			Cyklar <i>Bi- cycles</i>	Spår- vägs- resor <i>Tram fares</i>	Buss- resor <i>Bus fares</i>	Järn- vägs- resor <i>Rail- way fares</i>	Båt- resor <i>Ship fares</i>	Taxi- resor <i>Cab fares</i>	Kollek- tiva färd- medel <i>Public trans- port</i>	Resef- fekter <i>Lugg- age ar- ticles</i>
	Totalt <i>Total</i>	därav — thereof									
	inköp <i>pur- chases</i>	drift och underhåll <i>operation</i>									
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current prices Millions of kronor</i>											
1955	1 556	790	766	98	135	330	364	106	246	1 181	31
1956	1 745	866	879	91	140	343	366	99	257	1 205	32
1957	2 081	1 033	1 048	88	142	353	368	106	276	1 245	34
1958	2 234	1 013	1 221	78	178	365	368	109	286	1 306	34
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumption Percentages</i>											
1955	5,64	2,86	2,77	0,35	0,49	1,20	1,32	0,38	0,89	4,28	0,11
1956	5,85	2,90	2,95	0,31	0,47	1,15	1,23	0,33	0,86	4,04	0,11
1957	6,64	3,29	3,34	0,28	0,45	1,13	1,17	0,34	0,88	3,97	0,11
1958	6,74	3,06	3,68	0,24	0,54	1,10	1,11	0,33	0,86	3,94	0,10
<i>C. Volymindex: 1955 = 100 — Volume index: 1955 = 100</i>											
1955		100	100	100						100	100
1956		104	114	91						97	101
1957		118	135	90						92	109
1958		128	152	82						92	108
<i>D. Prisindex: 1955 = 100 — Price index: 1955 = 100</i>											
1955		100	100	100						100	100
1956		106	101	102						105	102
1957		111	101	99						114	101
1958		100	105	98						120	101

Tabell 8. Rekreation — Recreation

År Year	1	2	3	4	5	6	7	Summa Total
	Sportartiklar och leksaker <i>Toys and sports articles</i>	Böcker o. papper <i>Books etc.</i>	Tid- ningar <i>Newspa- pers, ma- gazines</i>	Nöjen <i>Enter- tainment</i>	Blom- mor <i>Flowers</i>	Tippning och lotteri <i>Betting etc.</i>	Fotogra- fering <i>Photo- graphy</i>	
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current prices. Millions of kronor</i>								
1955	153	246	371	319	109	275	152	1 625
1956	153	251	414	349	111	291	177	1 746
1957	148	274	435	376	117	319	202	1 871
1958	148	279	466	380	126	306	190	1 895
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumption. Percentages</i>								
1955	0,55	0,89	1,34	1,16	0,39	1,00	0,55	5,9
1956	0,51	0,84	1,39	1,17	0,37	0,98	0,59	5,9
1957	0,47	0,87	1,39	1,20	0,37	1,02	0,64	6,0
1958	0,45	0,84	1,41	1,15	0,38	0,92	0,57	5,7
<i>C. Volymindex: 1955 = 100 — Volume index: 1955 = 100</i>								
1955	100	100	100	100	100	..	100	100
1956	105	96	101	105	97	..	116	104
1957	101	98	101	106	102	..	125	107
1958	102	93	106	106	115	..	116	106
<i>D. Prisindex: 1955 = 100 — Price index: 1955 = 100</i>								
1955	100	100	100	100	100	..	100	100
1956	96	106	111	104	105	..	100	104
1957	96	114	116	111	105	..	106	108
1958	95	122	119	112	100	..	108	110

Tabell 9. Sjukvård och hygien — Medical and personal care

År Year	1	2	3	4	5	6	7	Summa Total
	Medicin Medi- cines	Sjukhus- avgifter Hospital fees	Läkar- arvoden Doctors' fees	Tand- läkar- arvoden Dentists' fees	Frisör- arbeten Hair- dressing	Färg- handels- varor Toilet requisites etc.	Begrav- nings- kostna- der Under- taking	
<i>A. Konsumtion i löpande priser, miljoner kronor — Consumption, current prices. Millions of kronor</i>								
1955	208	120	117	287	205	484	54	1 475
1956	243	140	142	301	228	501	56	1 611
1957	280	141	153	307	237	525	61	1 704
1958	304	141	158	356	252	574	63	1 848
<i>B. Andelar av den totala konsumtionen, procent — Shares of total consumption. Percentages</i>								
1955	0,75	0,43	0,42	1,04	0,74	1,75	0,20	5,3
1956	0,82	0,47	0,48	1,01	0,76	1,68	0,19	5,4
1957	0,89	0,45	0,49	0,98	0,76	1,67	0,19	5,4
1958	0,92	0,43	0,48	1,07	0,76	1,73	0,19	5,6
<i>C. Volymindex: 1955 = 100 — Volume index: 1955 = 100</i>								
1955	100	100	100	..	100
1956	117	101	104	..	105
1957	134	98	107	..	109
1958	142	101	117	..	114
<i>D. Prisindex: 1955 = 100 — Price index: 1955 = 100</i>								
1955	100	100	100	..	100
1956	100	110	99	..	104
1957	100	118	102	..	107
1958	103	122	102	..	110